

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३१ अंक ९ मित्रा पुन्छी / पौष पूर्णिमा

सद्बीतियो विवज्जन्तु सोको रोगो विनस्सतु
मा ते भवन्त्यन्तरायो सुखी दीघायुको भव

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक

आनन्दभूमि

२०६० मिला पुन्ही- पौष पूर्णिमा वर्ष ३१ अंक ९
ब.सं. २५४७ नं.सं. ११२३

The Ananda Bhoomi (Year 31, Vol.9)
A Buddhist Monthly : Jan/Feb 2004

प्रत्युत्तम गङ्गालालकर
गिर्जा कुमार काशय नाथरथविर (अध्यक्ष, आकुविहार)

गिर्जा ज्ञानपूर्णिक नाथरथविर (प्रत्युत्तम, विश्वशानित विहार)

सरपादक
कोण्डठय

सह-सरपादकहर्न
गिर्जा निष्ठोद (विश्व शानित विहार, ४४८२९८४)
चारू गहर्जन (जड्के, ४४८७७८८)
फलसामान शावय (ओकुविहार, ४४८२९४८)

विशेष सहयोग
विश्वविहार तुलाधर, बुन्देल

सरलाहकारहर्न

गिर्जा धर्मगृहि (साधित, आकुविहार)
तीर्थ नारायण नारायण (अध्यक्ष आकु, दायक सभा)

कर्म्म्युल्ट यज्ञा

डिल्लीराम गोतम चारू, मक्खालाल ब्रेठ, साजन गक्खि

प्रकाशक
आनन्दभूमि विहार गृही

प्रत्युत्तम व्यवस्थापन तथा सह-प्रकाशक
सुखी होतु नेपाल

वितरण व्यवस्थापन

संघरण उंगोल, रामेश महर्जन, राजेन्द्र महर्जन,

आर्थिक व्यवस्थापन
सुरेश महर्जन, सुरज गहर्जन, तिमोद महर्जन,
उमरधर महर्जन

सहयोगीहर्न

बुद्ध जयन्ती चमारोड समिति (धीप), थागणेर पालग,
ज.क.रणायर्ता, गरेश वज्रायार्य (बुटवल), हरिजोपाल महर्जन,
ग.गाराल महर्जन, पेमा ब्रेठ, सारेता अवाके, अर्मिला महर्जन,
सुबकेशरी ब्रेठ (बलेपा), विकाश तालाइ, विकाश महर्जन,
अजय शायय।

वार्षिक रु. १५०/-

स्कूलपत्रि रु. १५/-

बुद्ध वचनामृत

दुक्खव्यप्त्ता च निदुक्खवा, भयव्यप्त्ता च निभया ।
सोक्खव्यप्त्ता च निसोक्खा, होन्तु सब्बेपि पाणिनो ॥

दुःखले ग्रस्त सबै प्राणी दुःखबाट मुक्त होस,
जो भयले ग्रस्त छन् उनीहरू भयबाट मुक्त होस, जो
शोकले ग्रस्त छन् उनीहरू शोकबाट मुक्त होउन् ।
तुम्हेहि किच्च आत्म्प, अक्खवातारो तथागता ।
पटिपन्ना पमोक्खवन्ति, झाइनो भारबन्धना ॥

सबै तथागत बुद्ध केवल मार्ग दखाउनु हुन्छ,
विधि सिकाउनु हुन्छ, अभ्यास र प्रयत्न त तिमी आफै
गर्नु पर्छ । जो स्वयं मार्गमा अधि बढ्छ, ध्यानमा
प्रयत्नरत रहन्छ, ऊ मृत्युको बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ।

-धम्मपद

सम्पर्क कार्यालय
सुखी होतु नेपाल,
बुद्ध विहार भृकुटीमण्डप, पो.ब.न. १९३, काठमाडौं
फोन/फैक्स ४२२६७०२/४४८२२५० E-mail : sukhi@ntc.net.np

गताङ्कमा प्रकाशित आनन्द भूमि

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

विषय सूची

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	सम्पादकीय		३
२.	श्रद्धेय भिक्षु सुगति मुनि	सायमि के. रत्न	४
३.	अप्पमाद वर्गो	सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र	५
४.	धर्म सम्बन्धमा	भिक्षु सुशील	६
५.	शान्ति किन यति महंगो	डा. गणेश मार्ली	८
६.	बुद्धको उपदेश कल्याण...	घनश्याम राजकणिकार	९
७.	किन गर्नु पाप !	गीता कुमारी पन्त	१०
८.	कर्म-२	पुरुष शाक्व वंश	११
९.	विश्वयना साधना र धमण्ड	विश्व शाक्य, पोखरा	१४
१०.	एड्स इन्टरफेटमा सहभागि	कोण्डल्य	१६
११.	पियही विप्पयोगो दुखो	भिक्षु धर्ममूर्ति	१९
१२.	देशको वर्तमान ढन्द ...	डा. भद्ररत्न वज्राचार्य	२२
१३.	भगवान बुद्ध	श्रामणेर अरियो	२५
१४.	दैं पासा दैं	महेन्द्र देव थकु	२५
१५.	सघ दर्शन	सत्यनारायण गोयन्का	२८
१६.	धर्मदायाद	ज्योति शाक्य	२८
१७.	सिद्धार्थ्या सर्वेग	बुद्धरत्न शाक्य	२८
१८.	One Truth for all	Master Hsing Yun	२९
१९.	बौद्ध-गतिविधि	सुखी होनु डेस्क	३१

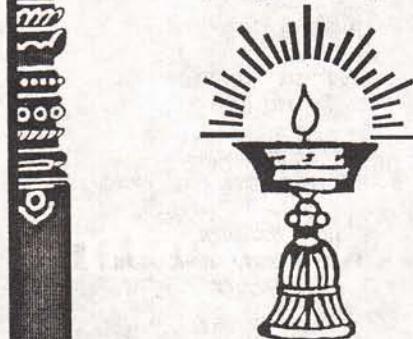
*The language of compassion
is the language of the heart.*

Dampa Enterprises

Tibetan Raw Wool, Pashmina & Silk Yarn Wholeseller

Tel : 4270828 (Off.) 4272945 (Res.)
Fax : 4278926, 4484129 (Show room)
Mobil : 981020922
Swayambhu (Ring Road)
Kathmandu – 15, Nepal

**Do not believe just
anything But think and verify
for yourself.**

Ajay Emporium

NAGHAL TOLE
KATHMANDU, NEPAL

संतपाद्वकीया

‘तीर्थ्यात्राको लहर सदावहार होस्’

जतिवेला हामी बुद्धको अन्तिम जीवनलाई फर्कि हेछौं त्यतिवेला महापरिनिर्वाण सूत्रका अनुसार हिरण्यवती नदी तरेर गई बुद्ध कुसिनाराको मल्लहरूको शालबन उपवर्तनमा पुग्छ— ‘आनन्द यमक शाल जोडी वृक्ष-वृक्षको मध्यभागमा उत्तरतिर शीलपारी मञ्चक पलङ्ग देखिदिनु थकाइ लागिसक्यो, एकचोटी पल्टिनु पर्यो भनी आनन्दलाई अहाउँछ । त्यही बुद्धले भन्नुहुन्छ— ‘श्रद्धालु कुलपुत्रहरूका लागि यी चार स्थानहरू दर्शनीय हुन, संवेगानीय वा वैराग्य दायक हुन् ।

१- जहाँ तथागतको जन्म भयो - लुम्बिनी, २-जहाँ तथागतले बुद्धत्व ज्ञान लाभ गर्नुभयो- बुद्धगया, ३- जहाँ तथागतले अनुत्तर धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो- सारानाथ र ४-जहाँ तथागतले अनुपादिशेष निर्वाण धातुले परिनिर्वाण प्राप्त गर्नु हुन्छ - कुसिनारा ।

उपरोक्त चार संवेगानीय स्थलहरूमा श्रद्धालुहरू क्यौले भ्रमण गरे त्यसको लेखा जोखा हामीसंग छैन । बुद्धको परिनिर्वाण पछि लुम्बिनीकै विषयमा मात्र कुरा गर्दा पनि सम्मान अशोक, अरिमल्ल देखि राजा श्री ५ ज्ञानेन्द्र सम्म, हवेनसाङ्ग देखि लिएर फुहर र सम्म पुगे । वस्तुतः धार्मिक भावनाले प्रेरित भएर मनमा अध्यात्मिक चिन्तन र सुखशान्तिको अनुभूति प्रवाहित गराउने अभिप्रायले धार्मिक यात्रा गरिन्छ ।

बुद्धभूमि नेपाल अधिराज्यको इतिहासमा As many people as many gods, as many temple as many house को रूपमा चिनन्न्यो । यस मुलुकमा धार्मिक यात्राको इतिहास आफै मूल्य र मान्यतामा अधि बढेको देखिन्छ । २१ औं शताब्दीमा Tourism (पर्यटन) लाई अति महत्वका साथ प्रचार प्रसार गरी सम्बन्धित पक्षले यसलाई बढावा दिने कार्य द्रुतगतिमा भइरहेको छ । पर्यटनको इतिहासमा धार्मिक पर्यटनको पनि आफै महत्व र विशेषता रहेको पाइन्छ । नेपालको प्राचीन इतिहास देखि वर्तमानसम्म नेपाली जनताहरूको यात्रा वडी धार्मिक भावनाले नै प्रेरित भएको छ, भन्दा अत्युक्ति नहोला । संचारको दुनियामा देखिएको क्रान्तिकारी परिवर्तनको लगतै इन्टरनेटको दुनियाँ र फिल्मी संसारले मानव मानस पटलमा धार्मिक अलावा जातजाति, भेषभूषा, संस्कृति, सम्भात र खानपान आदि हेतै जाने अभिप्रैरित गरेको देखिन्छ । जहाँसम्म नेपाली बौद्धहरूको सवाल छ, यिनीहरू अझै पनि धार्मिक भावनाले प्रेरितमै धार्मिक यात्रा गर्दछन् । आन्तरिक पर्यटनले आज परदेशमा समेत जाने उत्कट अभिलापालाई विराट बनाउने कार्य भइरहेको छ । एकातिर हिन्दू चारधाम महिनाँ, अझ वर्षै लगाएर तीर्थ यात्रा गर्नेहरूछन् भने हामी बौद्ध चारधाम जाने तरफ प्रेरित भइरहेका छौं ।

नेपालमा स्थविरवाद बुद्धधर्मको पुनरुथान एवं पुनर्जागरण पश्चात् भारत, श्रीलंका, वर्मा, थाइलैण्डमा भिक्षुहरूसंगै तीर्थ्यात्रा जाने क्रम शुभारम्भ भएको थियो भने अझै पनि पुराना उपासक उपासिकाहरू स्वयम्भू ज्ञानमाला भजनको आयोजना तथा भिक्षु सुदर्शनको नेतृत्वमा ऐतिहासिक अल इण्डिया भ्रमण गरेको कुरा धर्मप्रतिका साथ स्मरण गर्दछन् । अझै त्यस किसिमको ऐतिहासिक तीर्थ यात्रा अहिले आयोजना गर्न कठिन पर्ला तर पनि व्यक्ति, संगठन, समुदायको आयोजनामा आजकाल जुन तीर्थ यात्रा जाने र जाने क्रम देखिनमा आएको छ त्यसलाई राम्रो पक्ष नै मान्नुपर्छ ।

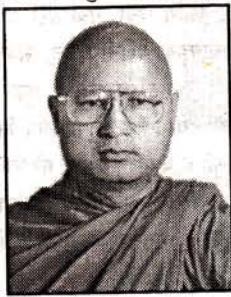
विशेषतः जाडो मौसममा भारतको विभिन्न धार्मिक स्थलको यात्रा गर्ने क्रमवाट श्रीलंका, वर्मा, थाइलैण्ड हुँदै आज मलेशिया, सिंगापुर, चाइनाको समेत तीर्थ यात्रा गर्ने राम्रो परम्परागत संसारको थालीले नेपाली बौद्धहरू पनि धार्मिक दृष्टिकोणले आज वर्षीय भारत वाहेक अन्य मुलुकहरूको भ्रमण गर्ने संस्कार अगाडि बढेको छ ।

बौद्ध देशहरूको भ्रमण गरेर आइसकेपछि सबै उपासक उपासिकाहरू त्यहाँको सुन्दरता र भ्रमण वारे बयान गर्न थाक्दैनन् । वास्तवमा भ्रमण गर्न जाँदा त्यसले हाम्रो मनस्थितिलाई समेत आराम र प्रीतिको अनुभूति दिलाउँछ । भ्रमणमा जानेहरू कोही कोही एकपन्थ दो काज गर्नेहरू पनि नभएका होइनन् भने घुमाउन लानेहरूले पनि सबैलाई सधै त्यही त्यही रूपमा सन्तुष्टि दिन सकेकै हुन्छ भन्न सकिन्न । तर तीर्थ्यात्रामा जानेहरूले पनि निर्देशित मर्यादा पालना गरेरै जानुपर्छ भने यात्रीहरूलाई पनि सम्बन्धित पक्षले यात्राको क्रममा आधारभूत आवश्यकता वा विभिन्न सुविधा दिलाउने कार्यमा ध्यान दिनै पर्ने देखिन्छ । जसले गर्दा आज धार्मिक रूपमा फष्टाउँदै गरेको तीर्थ्यात्राको क्रम परन्तु सम्म सौहार्दतापूर्ण बातावरणमै अगाडि वडी रहने हुन्छ भन्नमा कसैको दुइमत नहोला । अन्यथा जाने र लाने दुवै बीचको धार्मिक सम्बन्धमा समेत कटुता पैदा हुन जान्छ भने यसलाई राम्रो लक्षणको रूपमा परिमाणित गर्न सकिन्नै ।

नेपालमा स्थविरवादमा बुद्धधर्म पुनर्जागरण पछि बुद्ध धर्म, बौद्ध संस्कृत एवं दर्शनको क्षेत्रमा नौलो आयाम थिए जाने क्रमले निरन्तरता पाउदै गएको छ । भिक्षु महाप्रज्ञा, भिक्षु कर्मशील (प्रज्ञानन्द), भिक्षु धर्मालोक एवं भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरलाई पुनरुत्थानको इतिहासलाई स्वअनुभूत गर्नेहरू अझै पनि गर्व र खुशीकासाथ स्मरण गर्ने गर्दछन् । राणाकालीन शासन व्यवस्था अन्तर्गत स्थविर वादलाई अंगालि धार्मिक गतिविधिलाई अगाडि बढाउन आफ्नो जीवन बुद्ध धर्मप्रति अर्पण गरी प्रव्रजित जीवन यापन गरीरहेका भिक्षु-श्रामणेर हरूलाई १५ श्रावण २००० सालमा देश निकाला गरिएको जुन कलॅक्टिए ऐतिहासिक घटना छ त्यसमा भिक्षु रत्नज्योति पनि परेका थिए । भक्तपुर चापागाउँ लगायत विभिन्न क्षेत्रमा समर्पित भएर लागेका भिक्षु रत्नज्योतिलाई ललितपुर का पूर्णवीर सिंह तथा पूर्णमाया सिंको गर्भवाट वि.सं. १९९७ मा जन्मेका माहिला पुत्र माहिला सिंले धेरै नै सेवा सुश्रुता गरेका थिए । सिक्क.मि- बज्रक.मि कार्य गर्दै रहेको त्यो समयमै आफूपनि भारतको कुशिनगरमा गई श्रामणेर दीक्षा प्राप्त गर्ने सोच लिएका उनी रत्नज्योति भन्तेसँगै पाटनका विभिन्न बहावही हुदै भक्तपुरको मुनि विहारमा पनि बसेका थिए ।

२०२३ सालमा विशुलीमा अवस्थित सुगतपुर विहारमा भिक्षु रत्नज्योतिको आचार्यत्वमा माहिला सिंह श्रामणेर प्रव्रजित भए । कुशिनगरमा गई दीक्षा धारण गर्ने आशा भएपनि भिक्षु धर्मवंशको प्रेरणाले विशुलीमै श्रामणेर दीक्षित उनलाई सुगतपुर विहार र मुनि विहारको नामबाट 'सुगतमुनि श्रामणेर' भनी नामाकरण गरिएको कुरा उहाँ स्मरण गर्दै बताउनु हुन्छ । श्रामणेर दीक्षा पछि उहाँ सुमङ्गल विहारमा पनि बस्नुभयो । वर्तमान संघ उपनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर तथा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको सान्निध्यमा रही परियति शिक्षा अध्ययन गर्नुभयो । उहाँले परियति प्रवेश तृतीय वर्षसम्म अध्ययन गरेपछि लुम्बिनीको राजकीय बुद्ध विहारमा दिवंगत संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर सँगै बस्नुभयो । त्यतिबेला लुम्बिनीमा धर्मशाला निर्माण कार्यमा उहाँले पनि सकृदयता निभाउनुभयो । लुम्बिनीमा आउने यात्रीहरूसँगै उहाँ उपसम्पदा दीक्षा प्राप्त गर्ने मनसाय बोकी महाराष्ट्र पुग्नुभयो । त्यहाँबाट कलकत्तामा

जानुभई बंगला-वर्लवा भिक्षु धर्मपाल महास्थविरको उपाध्यत्व एवं भिक्षु प्रियदर्शी महास्थविरको आचार्यत्वमा उदकसीमामा पूर्ण भिक्षुत्व ग्रहण गरी ई सं. १९७३ डिसेम्बर १६ का दिन उपसम्पदा दीक्षाप्राप्त गर्नुभयो ।

उहाँ भिक्षु सुगतमुनि दक्षिण विपुरामा भण्डै दुइवर्ष बस्नुभई पालि र बंगली भाषा सिकी धर्मसम्बन्धी पनि अध्ययन गर्नुभयो पछि नेपाल फर्किसकेपछि ई सं. १९८२ तिर वर्तमान भिक्षु बोधिसेन महास्थविरको प्रेरणाले स्वयम्भू भुइखेलस्थित आनन्दभूवन विहारमा बस्नु भयो । त्यहाँ बसी उहाँले धर्मप्रचार गर्ने कार्य थालनीको रूपमा बुद्ध पूजा, धर्मदेशनामा आफूलाई संलग्न गरा उदै जानुभयो । भण्डै अठार वर्ष स्वयम्भूमा बस्नुहुने उहाँ भन्ते विहारको निर्माण कार्यमा पनि संलग्न हुनुभयो । उहाँ भन्तेले विशेषगरी निमन्त्रित स्थलमा पुरी पूजापाठ आदि कार्यमा संलग्न भई आफूलाई समर्पित गर्दै आउनु भएको छ ।

हाल थानकोटस्थित जितावन विहारमा बस्नुहुने भिक्षु सुगतमुनि महास्थविर विगद ७ वर्ष देखि त्यहाँ सम्पूर्ण जिम्मेवार वहन गरी विहारको धार्मिक क्रियाकलापमा संलग्न हुदै आउनुभएको छ । त्यस विहारमा अझै निर्माण कार्य जारी नै छ । हाल त्यहाँ बुद्धपूजा, ध्यान भावना र ज्ञानमाला भजन निरन्तर रूपमा चलाइ रहनुभएको छ । महापरिव्राण पाठ गरिदा लययुक्त रागमा पाठगर्ने भिक्षुको रूपमा चिनिनुहुने उहाँले थाइलैण्ड, बंगलादेश र भारतका विभिन्न बौद्ध क्षेत्रको भ्रमण गरिसक्नु भएको छ । भिक्षु सुगतानन्द, भिक्षु मेधकर र श्रामणेर सुबोधि उहाँकै शिस्य हुन् । विशेषतः धार्मिक विधि, पूजा-पाठमै सीमित हुनुहुने उहाँ बौद्धिक क्षेत्रमा त्यति सुपरिचित नहुनुभए पनि भण्डै तीन दशक प्रव्रजित जीवन यापन गरी उहाँले जुन योगदान गरिरहनु भएको छ त्यस्को महत्व र विशेषतालाई कम ठान्नु हुदैन भन्दा अत्युक्ति नहोला ।

हेरेक व्यतित्व बौद्धिक क्षेत्रमै भिज्ञ पर्दै सबैले ठूलूला ठेलीका ठेली ग्रन्थ रचना नै गरेर जानुपर्दै भन्ने सोच र मान्यता राख्नु अनि त्यसै अनुरूप व्यवहार गरिनुमा हामीले पुनर्विचार गर्नैपर्दै । व्यक्तिले आ-आफ्नो क्षमता अनुरूप सम्बन्धित क्षेत्रमा लगावकासाथ निरन्तर रूपमा आफूलाई प्रस्तुत गर्दै अधिवढी रहनु आफैमा महत्वपूर्ण विषय हुन्छ भन्नुमा अत्युक्ति नहोला । *

अप्पमादवलङ्गो—२

कौशाम्बी	२१/२/१	सामावती
अप्पमादो अमत पदं, पमादो मच्चुनो पदं ।		
अप्पमत्ता न मीयन्ति, ये पमता यथा मता ॥		
अप्रमाद अमृतपद हो, प्रमाद हो मृत्युपद ।		
अप्रमादीहरू मर्देनन्, जसरी प्रमादीहरू मर्दछन् ॥		
२२/२/२		
एते विरेसतो ज्ञत्वा, अप्पमादम्हि पण्डिता ।		
अप्पमादे पमोदन्ति, अरियानं गोचरे रता ॥		
यस विशेषतालाई जानेर, अप्रमादी भएको विद्वान् ।		
अप्रमादमा प्रमोदित हुन्छ, आर्यहरूको गोचरमा रतहरू ॥		
२३/२/३		
ते भायिनो साततिका, निच्चन्वं दल्हपरककमा ।		
फुसन्ति धीरा निब्बानं, योगक्षेमं अनुत्तरं ॥		
ती ध्यानी धैर्यवानहरू, पराक्रमी नित्य दृढ़ ।		
पुरुषन् धीरहरू निर्वाणमा, योगक्षेम अनुत्तर ॥		
राजगृह	२४/२/४	कुम्भधोषक उटठानबतो सतिमतो, सुचिकम्पस्स निसम्मकारिनो ।
सञ्जतस्स च धम्मजीविनो, अप्पमत्तस्स यसीभिवड्ढति ॥		
उद्योगी तथा स्मृतिवान, शुभकाम नियमित गर्ने ।		
संयमीको धर्मजीविको, अप्रमादीको यश अभिवृद्धि हुन्छ ॥		
राजगृह	२५/२/५	चुल्लपन्थ थेर
उटठानेनप्पमादेन, सञ्जमेन दमेन च ।		
दीपं कथिराथ मेधावी, यं ओघो नाभिकीरति ॥		
उत्थान, अप्रमाद, सयम र दमनले ।		
दीप बनाऊ मेधावी, जुन सक्वैन वगाउन वाढीले ।		
जेतवन	२६/२/६	बालानक्खन्धुट्ठु
पमादमनुयुञ्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना ।		
अप्पमादवल येधावी, धनं सेट्ठ व रक्खति ॥		
प्रमादमा लागिरहन्छन्, मूर्ख दुर्वुद्धि मानिसहरू ।		
अप्रमादले मेधावी, श्रेष्ठ धनजस्तै रक्षा गर्दछ ॥		
२७/२/७		

□ भद्रत सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र

मा पमादमनुयुञ्जेथ, मा कामरति सन्थवं ।

अप्पमत्तो हि भायन्तो, पप्पोति विपुलं सुखं ॥

प्रमादमा नलागिरहनु, कामरातिमा नवाधिरहनु ।

अप्रमादी भई ध्यान गरे, प्राप्त हुन्छ विपुल सुख ॥

जेतवन २८/२/८ महाकाशयप थेर

पमादं अप्पमादेन, यदा नूति पण्डिता ।

पञ्जा पासादमारुय्य, असोको सोकिनि पञ्ज ।

पञ्चतट्ठो व भुम्मट्ठे, धीरो बालो अवेक्खति ॥

प्रमादलाई अप्रमादले, जब जित्वद्धि विद्वान् ।

प्रजा प्रसादमा आरुढ, अशोक शोकाकुल प्रजालाई ।

जस्तै पर्वतवाट भूमिमा, धीरले मूर्खलाई देखद्ध ॥

जेतवन २९/२/९ दुइ साथी भिक्षु

अप्पमत्तो पमत्तेसु, सुत्तेसु बहुजागरो ।

अबलसं व सीधस्तो, हिन्त्वा याति सुमेधसो ॥

अप्रमादी प्रमादीहरूमा, सुताहाहरूमा बहुजागृत ।

जस्तै अबल घोडामा सीधगामी, भई जान्छन् सुमधहरू ॥

वैशाली ३०/२/१० शक देवराज

अप्पमादेन मधवा, देवानं सेट्ठतं गतो ।

अप्पमादं पसंसन्ति, पमादो गरहितो सदा ॥

अप्रमादले मधवा श्रेष्ठ, हुन गयो देवताहरूमा ।

अप्रमादको प्रशंसा हुन्छ, प्रमादीको निन्दा सदा ॥

जेतवन ३१/२/११ एक भिक्षु

अप्पमादरतो भिक्खु, पमादे भयदस्सि वा ।

सञ्जोजनं अणुं थुलं, डहं अगारीव गच्छति ॥

अप्रमादमा रत भिक्षु, प्रमादमा भयदर्शी भएर ।

अणु वा स्थूल संयोजनलाई, जसरी आगोले भम्ब गर्दछ ॥

जेतवन ३२/२/१२ निगमवासी तिस्सथेर

अप्पमादरतो भिक्खु, पमादे भयदस्सि वा ।

अभब्बो परिहाणाय, निव्वानस्सेव सन्तिके ॥

अप्रमादमा रत भिक्षु, प्रमादमा भयदर्शी भएर ।

अभव्य प्रहाण गरी, निर्वाणको नगिच पुगद्ध ॥

क्रमशः

Ajay Overseas (Pvt.) Ltd

Head Office : Ward No. 16, Vanasthal, Branch Office : Ward No.
24, Wotu Tole

धर्म सम्बन्धिमा-२

□ भिक्षु सुशील

(घ) प्रभाव

सामान्यतः रूप, शब्द, गम्भ, रस, स्पर्श र विचार विमुख भएर बाँच्ने कल्पना संभव हुदैन । जीवित मानिस यसको सम्पर्कमा निरन्तर आइरहेका हुन्छन् । सम्पर्कमा आइरहने हुनाले त्यसको अनुभव गर्दै क्रिया-प्रतिक्रिया व्यक्त गरिरहेका पनि हुन्छन् । यसलाई शूक्ष्मतापूर्वक नियाल्ने हो भने दुइ भिन्न चेतना (स्वीकार चेतना र प्रतिरोधी चेतना) को गतिशीलता ठम्याउन सकिनेछ । स्वीकार चेतना सक्रिय रहँदा अनुभव गरिरहेको पक्षलाई निरन्तरता दिन प्रयत्नशील हुनेछ, प्रतिरोधी चेतना स्वभावतः प्रतिरोधी स्वभावको हुनेछ, र त्यसैले हटाउने तरफ क्रियाशील तुल्याउनेछ । स्वीकार गर्दा होस् अथवा प्रतिरोध गर्दाको समयमा नै किन नहोस् आफूले महसूस गरेको पक्षद्वारा उत्पादित प्रभावको सामना गरेको हुनेछ । प्रभाव जुनकुनै रूपमा आउन सकिन्दै- भौतिक, आध्यात्मिक, दार्शनिक । जे जिति मानिसले दैनिक जीवनमा कार्य गरिरहेका हुन्छन् ती ती कार्यहरू यी तीन पक्षसँग सम्बन्धित हुन्छन् । मानिस स्वयं भौतिक देहधारी भएको हुनाले भौतिक पक्षबाट अलिङ्गन सकिने हुदैन । भौतिक पक्षको दुरुहपना-असीमित क्षमता र आफ्नो सीमित क्षमताको कारण त्यसबाट विकर्षित भएर आध्यात्मिक पक्षसँग नजिकिने प्रयास पनि मानिस गर्न पुछ्न । भौतिक आध्यात्मिक पक्षको विशेषता-महत्व बुझाउन, चेतनामा त्यसको छाप दहोसँग पार्न दर्शनले विशेष योगदान दिइरहेको हुन्छ । आत्माको अमरता अथवा अनात्म सम्बन्धमा जिति पनि विवेचना, तर्क प्रस्तुत गरिएका हुन्छन् ती-ती पक्षसँगको स्पर्शले जिति दहो असर मानिसको चेतनामा पारेको हुनेछ त्यति त्यतिकै मात्रामा प्रभावको विस्तार पनि मजबूत हुदै जानेछ । बिना कुनै पूर्ण जानकारी कुनै पक्षबाट प्रभावित भै अथवा बहकीएर स्वीकार गर्ने चेतनाले उपादान (छोड्न नसकिने, टाँसिएर रहने स्वभाव) मा पुऱ्याउनेछ । उपादानलाई पूर्वाग्रही चेतनाको रूपमा लिन सकिन्दै । व्यक्तिको चेतनालाई पूर्वाग्रही बनाउन दर्शनले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको हुन्छ । यस्तै भूमिका वातावरणको पनि हुनेछ । बालककालदेखि जे जस्तो वातावरणमा हुक्कै बढौदै आएको छ, त्यसको असर प्रकट रूपमा अथवा सुषुप्त रूपमा मानिसको चेतनामा परेका हुन्छन् । सोहि चेतनाले घचघच्याउँदा व्यावहारिक जीवनमा पूर्वाग्रही स्वभाव देखिने हो ।

प्रभावले व्यक्तिको कमजोरीलाई मात्र बुझाइरहने नै आकर्षण र विकर्षणको अवस्थालाई पनि बुझाइएको हुनेछ । कुनै व्यक्ति देवस्थलको रूपमा प्रचारित स्थानमा पुरादा एक क्षण उभिएर मन मनै अथवा गुन्नुनाएर केही प्रार्थना गर्दै । यसो गर्दा के हुन्छ अथवा यस्तो किन गर्नुपरेको ? वास्तविकता थाहा नभएतापनि सानैदेखि देवस्थलको अगाडी प्रार्थना गर्न सिकाइएको चेतनाले त्यो समय अनायाशै सो कार्य गर्न घचघच्याइएको हुनेछ । परम्पराद्वारा बाँधिएको चेतनाको प्रभावलाई बुझन उदासिन रहने सो अवस्थाले उपादानलाई बुझाइरहेको हुन्छ । उपादान अथवा पूर्वाग्रही चेतनालाई बुझनमा बाधक अवस्थाहरू के के हुन् ? सर्वप्रथम कार्य-कारण सम्बन्धलाई केलाएर ठम्याउने क्षमताको अभावले अन्धकारमा भौतिकिनु पर्ने अवस्थामा पुऱ्याउने हो, यसलाई नबुझ्न । (कार्य- कारण सम्बन्धमा माथि सक्षिप्त चर्चा भैसकेको छ, ।) जुन कार्य गरिरहेको छ, सो गर्नका लागि कुनै एक वा एकभन्दा बढी कारणबाट प्रभावित नभैकन संभव नहुने तथ्यप्रति उदाशिन हुने अवस्था यान्त्रिक स्वभाव हो । मानिस चेतनशील प्राणी भएतापनि कुनै विचार, धारणा, अथवा आग्रहको गुण-दोष केलाउन छाडी अधिनष्ट बन्न पुरादा निर्जिव यन्त्र भै बन्न पुगदछ । चेतनालाई नियन्त्रित अवस्थामा रहन दिनु भनेको स्वतन्त्र रूपमा विचार गर्ने क्षमता गुमाउनु हो । कार्य-कारण सम्बन्धमा विवेचना नगरिकन सकार वा नकार गर्न पुरादा जुन प्रभावको अधिनमा पर्दछ त्यसले अन्ततः उपादानको स्थितिमा पुऱ्याउँदछ ।

एक व्यक्ति फूलको सौन्दर्यले मुख्य हुने स्वभावको हुनेछ, कुनै-कुनै सगितबाट प्रभावित भै लड्ने स्वभावको हुन्छ । फूलको सौन्दर्य अथवा सगितको स्वर-ध्वनि यी दुवै त्यसबेला आकर्षक हुनेछ जब त्यसले हृदयको गहिराइसम्म पुन्ने अवसर पाएको हुन्छ । सामान्य अवस्थामा कुनै अर्थ नलाग्ने घटना पनि असामान्य अवस्थामा महत्वपूर्ण हुनु भनेको दुइको योगबाट निर्मित तेस्रो पक्षको प्रभावमा परेको अवस्था हो । एक क्षणका लागि सोचौ- बगैचाको सेवा गर्ने मालिका लागि उसले दिनहुँ देखिरहेका फूलहरू सबै सामान्य नै हुन्छन् । त्यही बगैचामा फुलिरहेको फूल कुनै एक संवेदनशील हृदयका कवि अथवा प्रेमिको लागि

काव्यको स्रोत अथवा आफ्नो प्रेमिकाको हाँसिलो मुहार बन्न सकिन्छ । फूल वास्तवमा फूल मात्र हो, तर हेराइ र ग्रहणशीलताको भिन्नताले उत्पन्न प्रभाव कसैका लागि काव्यको स्रोत बन्न सक्दछ, कसैको आँखामा प्रेमिकाको हाँसिलो मुहार बन्न सकिन्छ । कुनै दुइको योगबाट उत्पन्न प्रभावको अनुभव दैनिक जीवनको एउटा अंग हो । सोहि कारण आरम्भण (विषयवस्तु) लाई बुझन अनिच्छुक चेतना अवश्रुत (वहकिने स्वभावको) हुन पुग्ने हो । वहकिनु निसन्देह उचित होइन, तथापि 'रूप-शब्द-गन्ध-रस-स्पर्श र विचार-कल्पना' जुन हरदम सामना गरिरहनुपर्ने पक्षहरू हुन, ती-ती पक्षसँगको निकट अवस्थामा भावनात्मक प्रवलताले प्रभावित हुन पुग्ने गर्दछ । यसले भनिएको हो - 'आरम्भणलाई नबुझनु धर्मलाई नबुझनु हो' । अर्थात् आँखा र रूपकावीच संयोग हुँदा उत्पन्न हुने चेतनाले रूप प्रतिको आग्रहलाई जन्माउनेछ । रूपप्रति आकर्षित चेतनाबाट प्रभावित हुँदा रूपको परिवर्तनशील स्वभाव र त्यसप्रतिको लगावकावीच उत्पन्न द्वन्द्वात्मक स्थितिमा मनसिकरणीय (स्वीकार गर्न योग्य) अमनसिकरणीय (स्वीकार गर्न अयोग्य) छुट्याउन शिथिल बन्न पुगदा यद् बहुल कर्म (जुन कार्यप्रति मनको भुकाव छ सो-सोहि कार्यलाई मात्र दोहोन्याउने स्वभाव) को प्रभावमा पर्नेछ । यस्तो स्थितिले यथार्थ विमुख अवस्थामा पुन्याईँदा प्रत्ययको प्रतिकूलता महसूस गर्दै तरर आँशु चुहाउन लगाउनेछ । त्यस्तो अवस्था रूप र आँखाको योगबाट उत्पन्न प्रत्ययबाट मात्र हुने नभै शब्द र श्रोत, धाण र गन्ध, जिहवा र रस, काय र स्पर्श, मन र कल्पनाका वीचको योगबाट पनि उत्पन्न भैरहेका हुन्छन् ।

वाह्य जगत र आन्तरिक क्षमता-स्वभाव यी

दुइका वीचको सम्बन्ध, सकारात्मक-नकारात्मक स्वभावलाई बुझाउने माध्यम दर्शन हो । दर्शनलाई ज्ञानको रूपमा पनि लिने गर्दछ । विगतकालका मानिसहरूले गरेका अनुभव जुन एक पुस्तावाट अर्को पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्दै हामीसम्म आइपुगेको छ, त्यसलाई आज हामी दर्शन भन्ने गर्छौं । उद्देश्य र क्षमता फरक-फरक भएकै ज्ञानको रूपमा हामी सामू रहेको दर्शन पनि विविध प्रकारका छन् । यहाँ हामी प्रभावको सम्बन्धमा चर्चा गरिरहेका छौं । विषयवस्तुबाट प्रभावित हुन नहुने सम्बन्धमा जुन भनिएको छ त्यसले परिवर्तनशील स्वभावलाई बुझाउन खोजेको हो । विषयवस्तुको परिवर्तन हुदै जाने अस्थिर प्रकृतिलाई व्यक्तिले आग्रह गर्दैमा स्थिर पार्न नसकिने हुनाले त्यस्तो प्रतिकूल प्रभाव महसूस गर्न नपरोस भन्नाकै लागि प्रभावका नियमहरू बुझन आवश्यक हुने हो । बुद्ध धर्मले व्यवस्था गरे अनुसार प्रभाव उत्पन्न हुने अवस्था वा नियम २४ प्रकारका छन्, ती हुन्- १. कार्य-कारण सम्बन्धबाट उत्पन्न हुने प्रभाव २. आरम्भण (विषयवस्तु) को प्रभाव, ३. मालिकत्व भावको प्रभाव, ४. उत्पत्ति-विनासको प्रभाव, ५. समानान्तर अवस्थाको प्रभाव, ६. अनेकताको प्रभाव, ७. अन्तररनिर्भर ताको प्रभाव, ८. आश्रय वा आधारको प्रभाव, ९. सहायक-आधारको प्रभाव, १०. पूर्वकालको प्रभाव, ११. भविष्यप्रतिको लगावबाट उत्पन्न हुने प्रभाव, १२. आवृत्तिबाट उत्पन्न हुने प्रभाव, १३. कर्मको प्रभाव, १४. अवगुण वा कमजोरीबाट दिने प्रभाव, १५. आहारको प्रभाव, १६. इन्द्रियको प्रभाव, १७. ध्यानको प्रभाव, १८. क्रियाशीलताको प्रभाव, १९. सामियताको प्रभाव, २०. विकर्षणको प्रभाव, २१. हुनुको प्रभाव, २२. नहुनुको प्रभाव, २३. विगतको प्रभाव, २४. वर्तमानको प्रभाव, क्रमशः

**Peace of the world is based on
peace in the family**

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 4243706, 4246234, 4263600, 4255088, Fax : 977-1-4243726,

E-mail : bishwa@ccnep.com.np

शान्ति किन यति महँगो ?

□ प्रो. डा. गणेश माली

शान्ति सबै चाहन्छन्, सुख सबै चाहन्छन् । शान्तिलाई व्यवहारमा सुखसंग जोडिन्छ, अनि सुखलाई कामना पूर्तिसंग, इच्छा पूर्तिसंग जुन कहिल्यै पूर्ति हुँदैन, किनकि कामनाका हजारौं हाँगा-बिंगा हुन्छन्, जसले व्यक्तिलाई संसारमा बाँधि राखेको हुन्छ, एउटा पूरा हुन पाउँदैन, अर्कोले समाती सक्छ । भविष्यमा सुख होस् भनेरै वर्तमानको दुखबाट पाइला चालिन्छ, तर भविष्यको अन्त कहिल्यै हुँदैन, हजारौं लाखौं जन्म वितिसकदा पनि भविष्य सिद्धिहुँदैन, आउँदै गर्दछ, यस्तै छ जिन्दगी !

कामनाको जड हो व्यक्तिको ममता, अहं भावना । व्यक्तिले कामना पूर्तिबाट सुख कहिल्यै पाउन सक्दैन किनकि कामना अनन्त छ । तर व्यक्तिले आफ्नो अहं र ममता माथि प्रज्ञाद्वारा विजय पाउन सक्छ, जब व्यक्तिले प्रज्ञा चक्षुद्वारा आफूलाई विराट सत्यको एक नगाण्य अंशको रूपमा देख्छ र जब उसले अरुलाई पनि त्यसै सत्य अन्तर्गत देख्छ, तब उसको ममताको धेराभित्र विश्व नै पर्न आउँछ—“वसुधैव कुटुम्बकम्” । यस स्थितिमा व्यक्तिको ममताको परिधिभित्र प्राणीमात्र सबै पर्न आउँछ । जब भूठो अहं र ममताको भावनाबाट मुक्त भएर व्यक्ति केवल लोकोपकारको लागि कर्ममा प्रवृत्त हुन्छ, र अरुको भलाईमा नै आफ्नो स्वार्थ देख्छ, तब उसले सचिच्चकै शान्ति प्राप्त गर्दछ । जब व्यक्तिले प्राणीमात्रमा आफूलाई देख्छ र आफूमा प्राणी मात्रलाई देख्छ, अनि व्यक्तिको आफ्नै ‘आफू’ को सर्वथा अभावमा व्यक्ति पूर्णतया शान्त हुन्छ ।

व्यक्तिगत शान्ति प्राप्त गर्ने मार्गहरू हाम्रो धर्महरूले उल्लेख गरेका छन् । तर सामाजिक शान्तिको प्रश्न भने अलि जटिल छ । व्यक्तिहरू मिलेर समाज बनेको हुन्छ तर समाजमा सबै व्यक्ति उदार चरित्रका हुँदैनन्, प्रज्ञावान हुँदैनन् । हाम्रो समाजमा प्रत्येक व्यक्तिको प्राथमिक चाहना हुन्छ - आफ्नो जीवन राम्री जिउनु र यसै कममा जीवन-चक्र (Life cycle) पूरा गर्नु । प्रत्येक व्यक्ति यो चाहन्छ कि उसले काम गरेर आफ्नो परिवारको लालन पालन गर्न सकोस्, उसको “गाँस, बास, कपास” को समस्या नरहोस्; तर दुर्भाग्यवश हाम्रो समाजमा प्रत्येक व्यक्तिको यो चाहना पूर्ण हुँदैन, अधिकांश व्यक्तिहरूको हुँदैन । जंगलको राज्यमा जस्तै हाम्रो समाजमा पनि स्वार्थ, संघर्ष चलीरहन्छ, बलियोको राज हुन्छ, निर्बलियाहरूको दमन भैरहन्छ, सबैको लागि समान अवसर भन्ने खोको नारा सिविधानमा लेखिएको हुन्छ, तर व्यवहारमा त्यसो

हुँदैन । जहाँ दमन, अन्याय, अत्याचार र शोषण चलीरहन्छ, त्यहाँ विद्रोहको ज्वाला भित्रभित्रै र प्रकट रूपमा पनि बलीरहेको हुन्छ; यस्तो समाजमा शान्ति कहाँबाट हुन्छ ?

हामी भन्तान्छौं, यदि समाजमा प्रत्येक व्यक्ति प्रज्ञावान भइदिए समाज कस्तो शान्तिपूर्ण हुँदै हो तर व्यवहारमा त्यस्तो हुँदैन । एकातिर हुने खानेहरू शक्ति र धनको मदले प्रज्ञाको चक्षु खुल्ने बाटोमा लाग्नै मनपराउँदैनन् भने, अर्कातिर गरीब, भोका, नाँगा, निमुखाहरू आज के खाउँ के लगाउँ र भोलि के हुने हो- यस्तै पीरले ज्ञानको बाटोमा लाग्नै भ्याउँदैनन् ।

व्यक्ति स्वभावैले शान्तिप्रिय हुन्छ तर समाज स्वभावैले संघर्षपूर्ण हुन्छ, यही हाम्रो जिन्दगीको विडम्बना छ । अनियन्त्रित जनसंख्याको समस्याले समाजको संघर्षको बल्दो आगोमा धिऊ थप्ने काम गरीरहेको छ । यो निःसन्देह सत्य छ, कि सामाजिक शान्तिको लागि, समाजमा विसमता, शोषण, दमन, अत्याचार, भ्रष्टाचार आदि मानिस र मानिसको बीचमा फाटो ल्याउने विषाक्त बातावरणको अन्त्य हुनुपर्दछ, र यसमा हामी सबैले आफ्नो दायित्वको बोध गर्नुपर्दछ ।

जब समाजमा ‘नराम्रो’ भनिने काम गर्नेहरू कै कदर हुन्छ, र उनीहरूले नै जहाँ पनि सफलता हासिल गर्नेन्, तब चाहे हामी हजारबाट आफ्ना केटाकेटीहरूलाई नैतिकताको पाठ किन नपढाउँ, त्यसको केही असर हुँदैन । जब उनीहरू देख्दैन् कि सफलताको लागि स्वयं आफ्ना अभिभावकहरू नै नराम्रा कर्महरूमा प्रवृत्त भइरहेका छन्, तब “अधम गुरु अधम चेला दुवै नरकमा ठेलम ठेला” भन्ने कहावत सिद्ध हुन्जान्छ ।

त्यसकारण शान्तिको लागि हामीले कठोर परिश्रम गर्नुपर्दछ; जप, तप, यज्ञ, होम वा व्यक्तिगत साधनाले भला एकाथ व्यक्तिमा प्रज्ञादृष्टि जागी शान्ति प्राप्त होस्, तर त्यतिले मात्रै समाजमा शान्ति हुँदैन । आजको विश्वमा हामी मानव समाजमा कतै पनि शान्तिको बातावरण देख्दैननै । तैपनि अशान्तिको मूल कारणहरूलाई पहिचान गरी शान्ति तरफ जाने बाटोमा लाग्नु हामी सबैको कर्तव्य हो । साथै यो पनि नभुलौ कि आफ्नो व्यक्तिगत जीवनमा र केही हदसम्म सामाजिक जीवनमा पनि शान्तिको लागि बुद्धिमत्ता प्रतिपादित सबैभन्दा सजिलो र पूर्णतया वैज्ञानिकताले भरिएको शील-समाधि-प्रज्ञाको मार्गलाई अनुशीलन गरौं र शान्ति प्राप्त गरौं ।

सबैको कल्याण होस्, सबैले शान्ति पाउन् !!

बुद्धको उपदेश : कल्याणको सब्देश

शिद्वार्थ गौतमले बुद्धत्व प्राप्त गरेपछि आफ्ना पञ्चभद्र वर्गीय शिष्यलाई भारतको सारनाथमा सर्वप्रथम उपदेश दिनु भएको थियो । भगवान् बुद्धको यो पहिलो उपदेशलाई 'धर्मचक्र-प्रवर्तन' गरिएको भनिन्छ । तथागतले दिनु भएको यो पहिलो उपदेशले विशेष महत्व ओगटेको छ । त्यसैले बौद्ध साहित्यमा यो पहिलो उपदेश 'धर्मचक्र-प्रवर्तन' बारे यत्रत्र प्रमुखताका साथ उल्लेख गरिएको पाइन्छ ।

(भगवान् बुद्ध पञ्चभद्र वर्गीय शिष्यलाई सर्वप्रथम धर्मचक्र-प्रवर्तन उपदेश गर्नुहुँदै)

धर्मचक्र-प्रवर्तन गर्नु हुँदा भगवान् बुद्धले सर्वप्रथम चार आर्यसत्यारे बोल्नु भएको थियो, जसलाई बुद्ध धर्मको मेरुदण्ड मानिन्छ । ती चार आर्यसत्य हुन्- १) दुःख २) दुःखको कारण ३) दुःखको निरोध ४) दुःख निरोध गर्ने उपाय । भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ- जीवन दुःखमय छ । विमारी, वृद्धोपन, मृत्यु, असन्तोष, तृष्णा आदि हरदम हरपल मानिसको जीवनमा छाँयाखै पछि-पछि लागिरहेका हुन्नन् । यसकारण जन्मनु नै दुःखको भागी हो । पहिलो आर्य-सत्य हो । बुद्ध फेरि भन्नुहुन्छ- दुःखको कुनै न कुनै कारण अवश्य हुन्नन् । कारण नै कार्य हुन्दै भनेकै दुःखको उत्पत्ति पनि विनाकारण हुन्दैन । त्यसैले दुःखको कारणलाई दोस्रो आर्यसत्य भनिन्छ । तेस्रो आर्यसत्य हो- दुःखको निरोध । अर्थात् दुःखबाट अलग वा मुक्त हुन सकिन्छ । यसरी दुःखबाट मुक्त हुनसक्ने संभावनालाई तेस्रो आर्यसत्य मानिन्छ । तथागतले भन्नु भएको चौथो आर्यसत्य हो- दुःख निरोध गर्ने उपाय छ । अर्थात् दुःखबाट मुक्ति पाउने बाटो पनि छ । यसरी भगवान् बुद्धद्वारा प्रतिपादित पहिलो दर्शन-चारआर्यसत्य दुःखबादबाट

□ घनश्याम राजकर्णिकार
सुरुभई दुःखमै अन्त्य नभै आत्म विकासको चरमोत्कर्षमा पुरी दृगिन्छ । बुद्ध भन्नु हुन्छ- जसले दुःख, दुःखको कारण, दुःखको निरोध र दुःख निरोध गर्ने उपाय थाहा पाएको हुन्छ, ऊ सही अर्थमा सत्पथतिर अग्रसर भएको हुन्छ ।

त्यसपछि धर्मचक्र-प्रवर्तनमा निहित भगवान् बुद्धको दोस्रो महत्वपूर्ण सिद्धान्त मध्यम मार्ग हो अर्थात् वीचको बाटो अवलम्बन गर्नु हो । यस अनुसार अतिशय भोगविलासमा आसक्त नभै तथा कठोर साधनाबाट पनि शरीरलाई दुःख नदिई मध्यम मार्गमा प्रतिविम्बित भई जीवन यापन गर्नु हो । अर्थात् यस शिक्षामा दुइ अतिशयहरूको वीचको बाटोलाई आत्मसात गर्नु हो । यो वीच बाटो अवलम्बन गर्न आठ ओटा कुराको आवश्यकता पर्दछ । जसलाई तथागतले आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग भन्नु भएको छ । यो बुद्धको अर्को मैलिक दर्शन तथा कान्तिकारी आविष्कार हो । मानिसलाई अंध्यारोबाट उज्यालोतिर लगिदिन, चेतना जगाइदिन, ज्ञान र विवेकले परिपूर्ण हुन, शान्ति प्राप्त गर्न, सम्बोधि पाउन र आखिरमा निर्वाण प्राप्तगर्न सघाउने 'आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग' अन्तर्गत पन्ने आठ ओटा विधिहरू यसप्रकार छन्: सम्यक् दृष्टि, सम्यक् सङ्गल्प, सम्यक् वचन, सम्यक् कर्मान्त, सम्यक् आजीव, सम्यक् व्यायाम, सम्यक् स्मृति र सम्यक् समाधि ।

सम्यक् दृष्टिको मतलब हो- जुन वस्तु वा जीवनको प्रकृति जे जस्तो अवस्थामा छ त्यसलाई त्यही रूपमा हेर्नु ।

सम्यक् सङ्गल्पको अर्थ हो- पवित्र चिन्तन अर्थात् काम, कोश, लोभ, मोहबाट विमुक्त भई चिन्तन-मनन गर्नु ।

सम्यक् वचन अन्तर्गत मानिसले झूठो नबोल्ने, भद्राशब्द प्रयोग नगर्ने तथा निन्दा-चुक्ली नगर्ने करा आउँछ ।

सम्यक् कर्मान्त अन्तर्गत जीवहत्या नगरी सबैप्रति उदार र दयाभाव राख्ने तथा चौरी, परस्त्री-गमन र नशालु सेवनबाट विमुक्त हुने कुरा आउँछ ।

सम्यक् आजीवको अर्थ- मानिसले आफ्नो जीविकोपार्जन गर्ने काममा कसैलाई धोखा नदिनु, शोषण नगर्नु नोक्सान नपुऱ्याउनु ।

सम्यक् व्यायाममा दश पूर्णताहरू समावेश छन् ।
ती हुन् दान, शील, निष्काम, प्रज्ञा, पुरुषार्थ, शान्ति, सत्य,
दृढ़ सङ्गल्प, मैत्री र समता ।

सम्यक् स्मृतिको अर्थ हो आध्यात्मिक उन्नतिको
लागि सत् प्रयत्न गर्नु, अर्थात् आफूनो मस्तिष्कमा प्रतिक्षण
प्रस्फुरण हुने यथार्थ र कल्पनालाई राम्ररी बुझी कल्पनाको
पछि नलागी यथार्थ बन्ने प्रयत्नमा लाग्नु ।

सम्यक् समाधि आर्य अष्टाङ्गिक मार्गको अन्तिम
तर महत्वपूर्ण विन्दू हो । राग र द्वेषवाट निर्लिप्त भई विना
प्रतिक्रिया समतामा बसेर अनित्य बोध गर्ने विपश्यना
ध्यान भावना नै सम्यक् समाधि हो । यसमा निपूण हुँदै
गएमा निर्वाणप्राप्त हुने यो विपश्यना ध्यान बुद्धको अति
मौलिक तथा अति महत्वपूर्ण आविष्कार हो ।

भगवान् बुद्धले पञ्चभद्र वर्गीय शिष्यलाई 'धर्म'
बारे अरु पनि धेरै कुराको शिक्षा दिनुभयो । त्यसपछि यिनै

भूल सुधार

सुवर्ण शाक्य, ऊँ वहालडारा रचित गत अंकमा प्रकाशित
"नेपालमा बौद्धको दृष्टिमा जातभात" विषयक रचनाको पहिलो
अनुच्छेदमा कही शब्दहरू छुट्टन गई अभिप्राय वाहिएको पाठकवृन्दमा
परेको असुविधालाई ध्यानमा राखी प्राविधिक गडबडीलाई सच्चाई
पुनः सो अनुच्छेद प्रकाशित गरी भूलसुधार गरिएको छ- सं.)

विशेषतया प्राणी दुइप्रकारको जन्मने खालका छन् ।
एउटा आमाको गर्भवाट सीधै चलहल गर्ने जीवको रूपमा उत्तरे
र आमाको दूध चुसेर हुक्कने, अकै आमाको गर्भवाट फुल
उत्पन्न भई त्यसैफुल विकसित भई त्यसवाट चलहल गर्नेगारी
जन्मने । कुलवाट उत्पन्न हुने जीव आमाको गर्भवाट निस्केपछि
दोस्रोपटक गरी जन्मने भएको हुँदा त्यस्तालाई संस्कृत भाषामा
द्विज' अर्थात् दुइपटक गरी जन्मेको भन्ने गरिन्छ । हिन्दूधर्म
शास्त्र अनुसार मानिस एकैपटकमा जन्मेर हुक्कने भएपनि त्यसलाई
द्विज भन्ने गरिन्छ । मानिस हुँदैमा पनि सबैलाई द्विज भनिदैन ।
हिन्दूधर्ममा मानिस वर्णमा विभाजित छ । ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य र
शूद्र भनेर विभाजितगरी राखिएको लाई चार वर्ण भनिएको हो ।
हिन्दूधर्ममा मानिस जातिलाई नै अपवित्र मानेर पवित्र हुने संस्कार
गरी त्यसलाई पवित्र पारिन्छ । त्यसरी पवित्र हुने पाउने अधिकार
पनि सीमित छ । ब्राह्मण, क्षेत्री र वैश्यलाई संस्कार गरी पवित्र
बनाईदैन । त्यसरी मानिस अपवित्ररूपमा रहेको बेलालाई
पहिलोपल्टको जन्म र पवित्र पारिसकिएको संस्कारित अवस्थालाई
दोस्रोपल्टको जन्म भनिन्छ । संस्कार गरिसकेपछि दोस्रोपल्टको
जन्ममा गनिने भएको हुनाले त्यस्ता संस्कार गरिएका तीन
जातिको वर्गलाई 'द्विज' भनिन्छ । 'द्विज' भन्नाले शूद्रबाहेक
ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य तीनैवटा वर्गलाई कहिन्छ ।

शिष्यहरूलाई बुद्धले 'संघ' मा परिणत गर्नुभयो र बुद्धको
'संघ' यहाँबाट सुरु हुन्छ । भगवान् बुद्धप्रति असीम श्रद्धा
व्यक्त गर्न हामी भन्ने गछैँ- बुद्ध सरण गच्छामि, धर्म सरण
गच्छामि, संघम सरण गच्छामि अर्थात् बुद्धको शरणमा
जान्छु, धर्मको शरणमा जान्छु, संघको शरणमा जान्छु ।
वस्तुतः यो उपासनाको प्रादुर्भाव सारनाथमा बुद्धको आगमन
भई आफ्ना पाँच शिष्यलाई 'धर्म' बारे पहिलो उपदेश दिई
तिनीहरूलाई 'संघ' मा परिणत गरिसकेपछि भएको हो ।

बुद्धधर्मको सबैभन्दा राम्रो विशेषता के हो भने
यसले यस लोकमा नै सुख शान्ति र निर्वाण प्राप्त गर्न
उत्प्रेरणा-सल्लाह दिन्छ । यसले परलोकमा पाइने लाभको
विषयमा कुरा गर्दैन । यसले मानिसको स्वभावमा रहेको
सबैभन्दा महत्वपूर्ण निष्काम भावनालाई जगाउने, घच्छच्याउने
काम गर्दछ । निष्पाप जीवन र पुण्यमय कर्मवाट मुक्तिको
बाटो अवलम्बन गरी निर्वाण प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्नुहुने यस
लोकको सबैभन्दा अग्रणी व्यक्ति बुद्ध नै हुनुहुन्छ । ♣

किन गर्नु पाप !

□ गिता कुमारी पठ्ठत
त्रैरत्न गाति, सुर्येत

जन्मदा त आयौ हामी, सबै खाली हात

आखिर, जानु नै छ, उही खाली हात ।

दुइ चार दिनको जिन्दगीमा किन गर्नु पाप

आऊ साथी बुद्धपूजौ जोडौ दुइ हात ॥

आफू भित्रको रीस राग सबै फाल्ने गरौ

शुद्ध चित्त, स्वच्छ विचार निर्मल मन पारौ ।

बुद्धको शिक्षालाई गाउँ-गाउँमा लगौ

हत्या-हिंसा होइन अब शान्ति सन्देश फुक्ने गरौ ॥

मन भित्र पाप लुकाई बाहिर भूठो नबोलौ

दुइ चार दिनको जिन्दगीलाई त्यसै खेर नफालौ ।

रीस राग सबै फाली शुद्ध चित्त बनाउने गरौ

साना-ठूला सबै मिली शान्ति सन्देश खोज जुटौ ॥

भविष्य आफ्नो हत्केलामा राख्दै, पाइला आफूले चाले गरौ
शीर माथिको आकाश चुम्न, शीर उठाइ हिँड्ने गरौ ।

हाम्रै हो यो व्यारो धर्म, पाप होइन धर्म गरौ

दाजु-भाइ, दिदी-बहिनी, बुद्धपूज्ने बानी गरौ ॥

कर्म-२

□ पुरुष शाक्य वंश

पवित्र धर्म ग्रन्थको कर्म योगमा समेत लडाइ गर्ने धर्मको अंश मानेको छ ।

मयि सर्वाणि कर्मणि सत्यस्थायात्मचेतसा ।

निराशीर्निमयो, भूत्वायुध्यस्व विगतज्वरः ॥३०॥

भावार्थ- त्यस कारण हे अर्जुन ! सम्पूर्ण कर्महरू ममा समर्पण गरेर, विचार ममा नै लगाएर तथा ममता अहंता र आलस्याट मुक्त भएर निष्काम भावद्वारा युद्ध गर ।

श्री कृष्णाट निष्काम भावद्वारा युद्धभूमिमा जुट्ने उपदेश केवल गीताको मात्र एकाधिकार शिक्षा नभई प्रायः अरु धर्म सम्प्रदायका गुरुहरूले पनि त्यस्तै-त्यस्तै उपदेशहरू दिएको पाइन्छ । जस्तै- इसाई, मुसलमान, शिख । बौद्ध र जैन धर्ममा भने युद्ध गर्ने भावनालाई तिरस्कार गरेको पाइन्छ । यसै उपदेशहरूवाट प्रेरित भएर सन् १०९५ मा मुसलमान इसाईबीच पटक-पटक गरी डेढसय वर्षको लामो अवधिसम्म लडिरहयो । कूसेडको नाममा त्यस लडाइमा इसाई बच्चाहरू समेतलाई धर्म गुरुहरूले प्रेरित गरेर युद्ध भूमिमा होमियो, बलि चढाइयो । लाखौ बच्चाहरूले ज्यान गुमायो, पवित्र लडाइको आडमा, जिहादको नाममा, धर्मको नाममा । यो दुखको कारण मात्र होइन, धर्मको नाममा अतिभक्ति र अन्य श्रद्धा होइन ?

हजारौ वर्ष पहिले घटेको लडेको घटनालाई नै पवित्र तथा धार्मिक महान बलिदानलाई वर्णनि पर्व मनाएर ताजे राख्दै अरु सम्प्रदायलाई दबाउने मनस्यति बोकेको पाइन्छ । लडाइ गर्नु राजाहरूको सोख हो, धर्म गुरुहरूको उपदेश हो । लडाइमा कति धनजनको र सम्यताको नाश हुन्छ वरबाद हुन्छ, त्यसको लेखाजोखा गर्नु असम्भव छ । उदाहरणको निम्नि प्रथम र दोश्रो विश्वयुद्धलाई लिन सक्छौ ।

पाठ्न फाइनान्स कर्तपाणी लि.

मानभवन, ललितपुर

फोन : ५५३९४७५, ५५५९९०२

फैक्स : ५५४४२०६

G.P.O. Box : 8975, EPC 2285
E-mail : pfinance@wlink.com.np

कर्जमा व्याजदर

क्र.सं	कर्जा	व्याजदर
१.	हायर परेज	१५-१७
२.	औद्योगिक / धरेलु / हस्तकला	१४-१७
३.	व्यापार	१७-१७
४.	आवास	१६-१७
५.	सुरक्षण पत्रमा कर्जा (शेरर, सरकारी र अन्य सुरक्षण पत्रहरू)	१६-१७
६.	अन्य	
	क। निर्माण तथा ठेक्का	१७
	ख। वित्तीय जमानी (सेवा शुल्क २.५%, लाग्नेछ)	१७
	ग। विज फाइनान्स	१७
	ज। शेयर धितो कर्जा	+२

विश्वयुद्धको समाप्तिपछि अमेरिकाको आशीर्वाद पाएर शक्तिशाली भएको सानो यहुदी इजरायलको सामू सम्पूर्ण खाडि मुसलमान राष्ट्रहरू भुक्तुभन्दा बरु लडेर मर्नु नै धार्मिक रूप सम्फी फलस्वरूप क्यौं प्यालेस्टाइन मुसलमानहरू र युवाहरू आतंकवादीको साथै आत्मघाती बन्न गए । इजरालको प्रत्येक शक्तिशालि बलको जवाफमा आत्मघाती प्रतिशोधले जवाफ दिई गएर हरामदेखि राम डेर भनेकै आफ्नो आसपासका क्यौं राष्ट्रहरूलाई ६ दिनभित्र जिल सफल भएको इजराइलले केही आत्मघाती प्यालेस्टाइनहरूलाई तह लगाउन सकेन, जिल सकेन ।

इजरायलको पक्ष लिएको कारण २००२ सेप्टेम्बर ११ तारिकमा दुन टावरमा स्वयं अमेरिकाका जेट विमानहरू अपहरण गरी विमान ठोकाएर टावर ध्वष्ट गरिदियो । सैनिक शक्ति, आर्थिक सम्पन्नता, वैज्ञानिक जगत आदिमा अग्रज राष्ट्रको नाममा घमण्डगर्ने अमेरिकाले होस हवास नै गुमायो । यसले प्रमाणित गर्न्यो कि कर्मसंस्कारको प्रवलताको अगाडि धनजन शैक्षिक शक्ति आदिको साथै शस्त्रअस्त्र आदिको पनि केही लाग्नेरहेनन्दूँ । यो जनताको मत मतान्तर भएको जोस मात्र होइन धर्म गुरुहरूले धर्मको नाममा दिएका शिक्षाको फल हुन् । सम्राट अशोकले जस्तै धर्मको आधार मा राज्य गरेको र भिक्षुहरूले जस्तै शान्ति अहिंसा, भातृत्व, करुणा मैत्री उपेक्षाको शिक्षा विश्वका देशवासीहरूलाई दिएको भ्रम आज धर्मको नाममा जुन आत्मघाती कर्मसंस्कारको बदला शान्ति तथा मैत्रीभावको संस्कार जनताहरूमा वृद्धि हुने थियो, अशान्तिबाट बच्ने थियो ।

हजारौ वर्ष पहिलेदेखि प्रायः सबैजसो धर्मग्रन्थहरूमा युद्धभूमिमा वीरगति पाएकाहरू स्वर्ग जाने प्रेरणाले लड्नु नै गौरव र प्रतिष्ठा बन्न गएको कारण हिजोआज कुनै यस्तो एक राष्ट्र पाइन्न जहाँ शान्ति छाएको छ । त्यसले बुद्ध जन्मनुभएको २६०० वर्षको अवधिभित्रमा जित आज बुद्धको नितान्त आवश्यक सम्भिकाएको छ । त्यति पहिले कहिल्यै पनि महसूस गरिएको छैन । यस भावनाबाट प्रेरित भएर संयुत राष्ट्रसंघको कार्यालय न्यूयोर्कमा भगवान् बुद्धको अस्थिधातु निधान गरी एक चैत्य स्थापना गर्न गईरहेको छ ।

भगवान् बुद्धको अस्थिधातु प्रतिविम्बित चैत्य स्थापना मात्रले हजारौ वर्षदेखि युद्ध गर्नु जायज तथा धर्मको मनस्थिति बोकेका कर्मसंस्कारको रूपमा छाएको भावनालाई छुम्न्तर गर्नासाथ नै विलाएर जानेस्थिति अवश्य आउदैन । यदि विनारक्तपातको शान्ति ल्याउने हो भने मानवमात्र होइन प्राणीमात्रलाई भातृत्वको भावले अबलोकन गर्नु आवश्यक छ । आफू मात्र खाउ लाउँ र मज्जा गरौ भन्ने स्वार्थीपन हृदयदेखि त्यागन सक्नुपर्छ । सम्राट अशोकले शस्त्रअस्त्र परित्याग गरी प्रजाको हितको निमित्त आफूलाई समर्पित गरेकै विनाशकारी हात हातियार विध्वंशक परमाणु बमहरूको निर्माण गर्नेकार्य त्यागन सक्नुपर्छ । त्यसको सद्वामा विश्वमा अवस्थित प्राणीहरूको कल्याण कार्यमा सम्राट अशोकले जस्तै समर्पित गर्न सक्नुपर्छ । शत्रु होइन मित्रको भाव जगाउन सक्नुपर्छ ।

मनोवैज्ञानिकहरूले विकास गरेको मनोविश्लेषणात्मक भौतिकवादी सिद्धान्त कर्म संस्कारजस्तै देखिए पनि कर्म संस्कार को रूप लिन सक्दैन । कर्म संस्कार पुनर्जन्ममा आधारित छ । तर पनि वैज्ञानिक मनोविश्लेषणात्मक सिद्धान्तलाई पनि सक्षिप्तमा एक नजर पुऱ्याउँ ।

फ्रायडका अनुसार मनोविश्लेषणात्मक सिद्धान्तमा मनलाई चेतना अर्थचेतनलाई र अचेतनलाई मन भन्दछ । उदाहरणको निमित्त समुद्रको सतहमा बगिरहक्के एक वरफको चट्टानको १/१० औं भाग मात्र माथि देखिने गरी बहन्दछ । पानीमाथिको १/१० औं खण्डलाई चेतन र पानीभित्र देख्ने भागलाई सचेतन र पानीभित्र नदेख्ने ठूलो भागलाई अचेतन मन मानेको छ । पानीमाथिको चेतन मन दिन वित्तै गएपनि सचेतन र अचेतनमा धकेल्दै जान्दछ । सचेतन मनलाई सम्झने धैर्य प्रयास गरेपछि चेतन मनमा फर्कन सक्छ र अचेतन मन जित प्रयाश गरेपनि फर्कन नसक्ने भएकोले अचेतन भनेको हो ।

फ्रायड महोदय “गत्वात्मक” विषयअनुरूप मनले कार्य गर्ने सिद्धान्त प्रकाश पार्ने पहिलो व्यक्ति हुनुहन्दूँ । १. इदम जो केवल भोक प्यास आदि केही स्वार्थी ज्ञान भएको नवजात शिशुसमान व्यक्ति हो । २. अहम सबेदन, समाजमा प्रतिस्ता स्थापना गर्ने सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, राजनैतिक, नैतिक आदि क्षेत्रमा प्रतिष्ठा पाउन प्रयास गर्ने व्यक्ति हो । यसै अहम्भित्र कारणले नै विश्व अडेको पाइन्दूँ । इदम् जस्तै अज्ञानी स्वार्थी व्यक्तिले आफ्नो स्वार्थको खातिर जथाभावी कार्यगर्ने र उच्चअहम्भित्र निस्वार्थ जोगीभावको बीचमा अहम्भित्र सामन्जस्य स्थापना गर्नेकार्य गर्दूँ । ३. उच्चअहम् यो इदम्भित्र ठीक विपरित ज्ञानी नैतिक धार्मिक आदि गुणले भरिपूर्ण भएको निस्वार्थी जोगीभाव भएको व्यक्तिले समाजमा नैतिक, धार्मिक कार्य प्रवल बनाउदै जनताको अधिकार दिलाउन ज्यान समेतको पर्वाह नगरी देशलाई विकृति र अत्याचार बाट बचाउँदूँ ।

यथार्थमा मानिस तृष्णा र धृणाको संस्कार लिएर जन्म भएको कारण साधारण ठाकुठुकबाट सुरभई बादविवादले उग्ररूप धारण गर्दै जान्दूँ । त्यसबेला सम्पूर्ण घटनाको अभिभारा इदम् अथवा अचेतन मनले लिएकाले हिंसा आधातसमेत भइसकेको हुन्दूँ । त्यति बेलासम्म पनि अहम् र उच्चअहम्भित्र को होस हवास् नै हुदैन र होस फर्क्जेलसम्ममा अहम् र उच्चअहम्भित्र को सम्पूर्ण प्रतिष्ठा नै गुमिसकेको हुन्दूँ । इदम् अहम् उच्चअहम्भित्र को सिद्धान्त दर्शनमा जस्तोसुकै आदर्श र अनादर्शको भूमिका उल्लेख भएकै भए पनि व्यवहारमा उतार्न कर्तीन हुन्दूँ ।

मानिस सामाजिक प्राणी भनिए तापनि यथार्थमा संस्कारित प्राणी हुन् । समाजले मानिसलाई प्रतिष्ठा र सामाजिक बन्धनमा बाधिएको हुन्दूँ । राष्ट्रको ऐन कानूनले अपराध गर्नेलाई जेलनेल फार्सि दिने आदि व्यापार देखाएको भए पनि अपराध निर्मल भएको पाइन्न । कारण आफूले लिएर आएको कर्म संस्कार अनुरूप कार्य गर्दूँ न कि मानिसले बनाएको कानून अनुसार ।

आधुनिक जगतमा मनोविश्लेषणको अपूर्व विकासको कारण मनोचिकित्सा र मनोविज्ञानको साथै वैज्ञानिक जगत कला साहित्य नीतिशास्त्र दर्शनशास्त्र धर्मशास्त्र आदिको प्रगतिको पछाडि ११ प्रतिशत ओगटेको इदम अथवा अचेतन मनलाई सुधार्न सक्ने विधि मनोविश्लेषकहरूले पत्ता लगाउन सकेन। कारण अचेतन मन पूर्वजन्मदेखि निरन्तर आइरहेको कर्म संस्कारहरू हुन्। केवल अचेतन मनबाट ल्याएको विभिन्न रोगहरू र भावहरूलाई बोध गरी त्यसप्रति उपचार गरी रोग निको गर्नमा मात्र सफल भयो।

सम्पूर्ण प्राणीलाई दुखबाट मुक्त गर्ने महामानवले आफ्नो अनुयायी भिक्षुहरूलाई, रोगीहरूलाई, औषधि गरेर प्रत्यक्ष मुक्त गर्ने आनन्द तुल्याउने विचारलाई निषेध गरेको हेदा अवश्य आश्चर्य हो। तर बुद्ध केवल रोगी मात्रको बैद्य होइन, स्वयं रोगकै बैद्य हो। इच्छाहरू पूर्ति गर्न नसकेमा त्यो अचेतन मनमा दविएको विकार द्वारा विभिन्न रोगहरू ल्याउनमा सक्षम हुन्छ। त्यही अचेतन मानसिक रोगलाई पत्ता लगाएर मनोविश्लेषकहरूले उपचार गरेर रोग निको पार्छ। बुद्ध रोगलाई मात्र निको गर्न होइन कि रोगलाई जन्म दिने अचेतन मनलाई नै उपचार गर्नुहुन्छ। जसरी दहिको विउ दूधमा राखेर सम्पूर्ण दूधलाई नै दहिमा परिणत गर्दै त्यस्तै विषयना ध्यान भावनाले अचेतन मनको सतहसम्म पसेर चेतन मनमा परिवर्तन गरिदिन्छ। यसै कारणले बुद्धलाई सर्वज्ञ भनेको हो।

यस पृथ्वीमा अशांख्य अनुसय किरणहरू फैलिएको मध्ये नगर्न्य किरणहरू मात्र मानव तथा प्राणीहरूले छानी-छानी ग्रहण गरेकोले आ-आफ्नो संस्कारअनुरूप छानी-छानी ग्रहण गरेको त होइन? विचारणीय छ। अति विकसित कहलिएको मानिसले दिमागको २,३ प्रतिशत मात्र प्रयोगमा ल्याएको कारणलाई सन्तोषजनक बताउन वैज्ञानिक खास सफल भएको पाइन्न। बुद्धकाअनुसार मानिसमा सर्वज्ञता प्रज्ञवित गर्ने अवसर हुँदाहुँदै पनि समर्थक हुन सकिरहेको छैन। कारण विभिन्न जन्म जन्मान्तर तृष्णा-धृष्णा र अविद्यारूपी कुहिरोले छोपिएकोले आफ्नो गुणलाई देख्न

सकेन। दुख जीवन यापन गर्दै दुर्लभ, गरिमामय मानव चोला पनि निरर्थक, विपरिणाम, व्यर्थ अवस्थामा नै अन्त हुनुपन्यो। यो विडम्बना होइन?

मनोविश्लेषकहरूले वर्णन गर्दैआएको चेतन ज्ञानहरू युगौपूर्व बुद्धले आफ्नो शिष्यहरूलाई उपदेश गरिसकेको पाइन्छ। गुरुशिष्य परम्पराअनुरूप मिलिन्द प्रश्न ग्रन्थमा संवृत्ति सत्य र परमार्थ सत्यको रूपमा सर्वप्रथम देखिलामा आयो। संवृत्ति सत्य भन्नाले मानव समाज सुचारुरूपले चलाउन आवश्यक नियमहरू धार्मिक विद्यानहरू कला संस्कृति दर्शन आदि मानव निर्मित विषयलाई भनेको हो। त्यस्तै प्राकृतिक अथवा प्रकृतिवाट नै स्वयं निर्माण हुनगएको यावत दृष्टि अदृष्टि रचनाहरू जुन मानव पहुँचबाहिरको विषयलाई “परमार्थ” सत्य भनेको हो। यी परमार्थ विषय अन्तर्गतको केही अशांहरू प्रत्यक्ष जान्नेलाई वैज्ञानिकहरू विज्ञान भन्दछ। बुद्ध यसै ज्ञानलाई अनुभूतिको साथै जान्ने वा अवगत गर्नेलाई धर्म भन्दछ। वैज्ञानिकहरू मात्र भौतिक विषयमा सीमित छन् भने दुवै भौतिक र आध्यात्मिक विषयमा परिपूर्ण भएर बुद्धले अचेतन मनलाई अविद्याको संकेत गरेको देखिन्छ। यस अविद्यालाई जान्ने वा थाहा पाउने ज्ञानलाई प्रज्ञा भनिएको छ।

केवल दर्शनको रूपमा हासिल गरेको प्रज्ञाद्वारा मानव पण्डित बन्न सक्छ, भाषण गर्न सक्छ, कुनै विषयवस्तुलाई रोचक तथा सिलसिलाबद्ध रूपमा वर्णन गर्नसक्छ, लेखनमा निपूण मात्र होइन पण्डित र प्रोफेसर हुन सक्छ। तर तीक्ष्ण आवेग रिस र क्रोध आफूमा भएकोले तृष्णालाई अलिकति पनि नियन्त्रण गर्न सक्षम हुदैन, बरु भन वढदछ। कारण यी दार्शनिक डाक्टर, प्रोफेसरहरूले कुनै विषयमा ज्ञान त हासिल गर्न्यो तर भित्र उत्पत्ति अथवा अचेतन मनको तहसम्म पुगेर होइन। भगवान् बुद्धकाअनुसार तृष्णा अविद्यालाई निर्मूल गर्न सक्ने अनुभूतिद्वारा अचेतन मनको श्रोतसम्म मात्र होइन, सम्पूर्ण अचेतन मन अथवा चेतनालाई नै नष्ट गरेर चेतन मनमा परिणत गर्न सक्नुपर्छ। त्यो कसरी? विषयना ध्यान भावनाको माध्यमद्वारा। ♣

Tibet Cottage (Pvt) Ltd.

P.O. Box : 1-49 Chha, Jyatha, Thamel, Kathmandu, Nepal
Tel : 4226577, 4252867 | Fax : 977-1-4240165
E-mail : tcottage@mos.com.np
<http://www.tibetcottage.com>

Tibet Cottage is known for excellence and caters to its patrons' wish for cleanliness, help fulness and warm hospitality. Because we are family-owned guest house, stay with us and make it a temporary home of their own.

विपश्यना साधना २ धमण्ड

□ विश्व शाक्य, पोखरा

भर्खर लाहुरबाट फर्केको थियो क्यार ! एकजना लाहुरेले भन्नो-“मसांग दशलाख रूपैयां छ । क्यानाम ! यो गाऊँको मुखियासंग पनि त्यति पैसा छैन । क्यानाम ! दशलाख स्पैयाँले म गाउँ नै किन्न सक्छु । क्यानाम ! म विख्यौ हुं । मैले गाउँलेलाई अब नचाउन सक्छु । क्यानाम ! यो विख्यौ अब उबेलाको विख्यौ होइन । क्यानाम ! अब त विख्यौ लखपति भैसक्यो । लखपति विख्यौ” यो एउटा संवाद मात्र हो । यस्तै एउटा अर्को संवाद-“यहाँ हजार-हजारका नोट दशलाखसम्म कस्ले देखेको छ ? कस्ले पनि देखेको छैन । हजार को नोटको अनुहारसम्म नदेखेकाहरूले दशलाखसम्म कस्ले देखेको होस् ?” यस संवादसंगसंग नजिकैबाट एकजना भलादमीको मसिनो स्वरमा प्रतिउत्तर आयो-“हजार-हजारका नोट दशलाख मात्र होइन हजार-हजारका नोटका करोडौ करोडसम्मको विटो पनि देखेको छु ।”

वरपरका मान्देहरूले जिब्रो काटे । आ-आफू खासखुस कुरा गर्नथाले । “हैन है साइलोले त यसमा धमण्डै गच्चो । यो लाहुरे कान्द्योले धाक लगायो भन्दैमा साइलोले त्यसलाई माथ गर्न करोडौको नोटको विटो देखेको छु भन्न त हैनथ्यो नि ! कहाँत देख्नु त्यसले करोडौको नोठको विटो ? अलिकति हुन्छ नि !”

“हैन ऐ दाइ ! यो करोड भनेको के हो ?”

“लौ हेर यो बजियालाई त करोड भनेको पनि थारैनछ । करोड भनेको लाख लाखलाई सय ठाममा राखेसी करोड हुन्छ, बुझिस् ?”

“लाख लाखको सयठाम रे ! लाख लाखको सय ठाम ?! एक करोड ! वाफ रे ! यत्रो रुपे कल्ले देख्या होला ? आफूले त जिन्दगीमा हजारका दशवटा नोट पनि देख्या भेर मरिजाम ।”

“त्यै त भन्या । हैन साइलोले यसमा त अन्यै बोल्यो । जानेसुन्ने छु, देश शहर घुमेको छु भन्दैमा अर्काको इखमार्न अन्यै बोन्न त भएन नि । जाबो पान-सातहजारको जागिर खानेले करोडौ करोडको नोटको विटोको धाक लगाउने ? साइलो त्यति सारो धमण्डी भएको मलाई त थाहा थिएन । मान्द्ये त मापाका धमण्डी रहेछन् । मान्देलाई त मान्द्ये नै गन्दा रहेनछन् । सोभा गाउँलेका अगाडि करोडौको नोटको विटोको धाक पो लाउदारहेछन् ए !”

उपरोक्त संवादहरू सत्य घटना होइनन् । धमण्डको सोंच र सीमाको उदाहरण मात्र हो । एक जना लाहुरे जसले दशलाख नगद विदेशबाट लिएर आएको छ । दशलाखको तुजुकले ऊ गाउँ नै किन्न सक्ने धमण्ड गर्दै ।

उनी गाउँलेको नजरमा धमण्डी देखिँदैनन् । अर्कोतिर साइलो दशलाख मात्र होइन । हजार-हजारका करोडौको नोटको विटा देखेको जानकारी गराउँछन् । उनी गाउँलेको नजरमा अतिवादी र धमण्डी ठहर्छन् । वास्तवमा एकजना बैकमा काम गर्ने कर्मचारीले करोडौका नोटको विटा देख्नु

भनेको के आश्चर्यको कुरा हो र ? तर मान्देको सोंच र समझको पहुँच त्यहाँसम्म नभएपछि त्यै कुरा पनि असम्भव लाग्नु सायद स्वभाविक हो । समुचित ज्ञानको अभावमा आफूलाई असम्भव लाने, अस्वाभाविक लाग्ने कुरा कसैले सहज रूपमा भनिदिंदा ती व्यक्ति दम्भी, धमण्डी कहलिनु पनि एक अर्थमा एउटा सामाजिक स्वभाव नै हो । यी उदाहरण मात्र हुन् ।

मसीर ६ गते शनिवार, पोखरा एफ.एमले आफ्नो धर्मिक सभामा यस पक्षिकारलाई आमन्त्रण गरेको थियो । त्यस कार्यक्रममा प्रश्नकर्ताले-“विपश्यनाले मन भित्रको ल्केश निर्मूल पारी निर्वाण सुख दिन्छ, भनिन्छ तर विपश्यनी साधकहरू भन् बढी कोधी र धमण्डी हुन्छन् भन्ने जनगुनासो सुनिन्छ, तपाईं एकजना विपश्यना साधक पनि हुन्नुभएको कारण यसवारे केही प्रकाश पारिदिनु हुन्न्यो कि भनेर एकजना विपश्यना साधकको हैसियतमा जिज्ञासा राखेको थियो । कार्यक्रम मात्र बीस मिनेटको रहेछ । अन्य विषयगत छलफल पनि हुँदा विपश्यना साधकहरू भन् बढी कोधी र धमण्डी हुन्छन् भन्ने सन्दर्भमा कोध के हो र कोधको प्रभाव वारे सक्षिप्त चर्चा गर्न भ्याइयो तर समयाभावको कारण विपश्यना साधकहरू भन् बढी धमण्डी हुन्छन् भन्ने वारेको जवाफ दिन भ्याइएको थिएन । यसको जवाफ दिनु पनि जरूरी थियो । समयसामयिक पनि थियो । साथ-साथै मनमा उठेका संवेगहरूलाई पनि साम्य पार्नु उचित हुन्न्यो । यही भएर यसवारे दुइचार कुरा लेख्न, भन्न परेको हो ।

जहाँसम्म “विपश्यना साधकहरू भन् बढी कोधी र धमण्डी हुन्छन्” भन्ने जनगुनासाहरू छन् वास्तवमा साधनाका दृष्टिले ती सत्य हुन भन्ने पक्षिकारलाई लाग्दैन । केही व्यक्ति त्यस्ता प्रवृत्तिका पनि होलान् तिनको अमर्ख पक्षिकारले लिन सक्तैन । तर साधनागतरूपमा भन्नुपर्दा ती गुनासाहरू, ती सोंचहरू सरासर मिथ्या हुन । प्रक्षिकारले लेखनीको प्रारम्भ मै दिइएको दुइ थरि संवाद यसैको पुष्टि प्रयास हुन् । यसवाट पनि सम्भवत धमण्डको सोंच वारे

केही स्पष्ट हुन्छ । दशलाख रूपैयाँ कमाएर ल्याउनेले गाउँ नै किन्न सक्छु, जे गर्न पनि सक्छु भन्तु आजको सोंच र परिवेशमा सरासर घमण्ड हो । वैकमा कामगर्ने एकजना कमंचारीले करोडौको नोटको विटो देखेको छु भन्तु उसको घमण्ड होइन । उसले देखेको, भोगेको अनुभव अनुभूति हो । तर हजार-हजारका दश/बीसवटा नोट पनि एकसाथ नदेखेका सोभा-साभा गाउँलेहरूका लागि करोडौको नोटको विटो देखेको छु भन्ने कुरा आफ्नो सोंच र पहुँच भन्दा धेरै टाढाको कुरा भएर उनीहरूका लागि त्यो सत्य घमण्ड लाग्यो । अकोंतिर लाहुरेले घमण्ड गर्दागाई पनि गाउँलेहरूका लागि लाहुरेको घमण्ड सामान्य र व्यवहारिक लाग्यो । किनकि गाउँधरमा यस्ता घटना सामान्यतया भैरहन्छन् र उनीहरू यस्ता व्यवहारमा अभ्यस्त छन् । तर करोडौको नोटको विटो देख्ने कुरा उनीहरूकालागि असमान्य मात्र होइन आफ्नो सोंच र समझदेखि धेरै टाढाको कुरा भएको कारण पूराका पूरा घमण्ड र अतिसयोक्ति लाग्यो ।

कोही घमण्डी हुनु र नहुनुमा भन्दा पनि घमण्डी हुने र नहुने कुरा मानिसको सामाजिक सोंच, आचार विचार र संस्कारमा निहित रहने तथ्य धेरै ठाउँमा उजागर भएको थुपै घटना हामी माझ छन् । माथि उल्लेखित संवादहरू त्यस्तै घटनालाई उजागर गर्ने उदाहरण हुन् ।

घमण्डी हुनु र नहुनुको सोंचमा सामाजिक र सांस्कृतिक प्रभाव त परेकै हुन्छ । त्यसमा शील समाधिप्रजाले अरु प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने हुन्छ । शील अचारणले युक्त व्यक्तिको सोंच समझ र शील आचरण विहिन व्यक्तिको सोंच समझमा धेरै भिन्नता रहने हुन्छ । एउटा उदाहरण हामी यसरी पनि लिन सक्छौं । ५ र ५ जोड्दा १० हुन्छ । ५ र ५ सँगै लेख्दा ५५ हुन्छ भने ५ र ५ गुणन गर्दा २५ हुन्छ । यो गणितीय हिसाव हो । गणितले यसैलाई सत्य मानेको छ । गणितको ज्ञान नहुनले पाँच र पाँच जोड्दा कर्तृ ८, ९ वा ११ देखाउँछ र ५ र ५ गुणन गर्दा १५ देखाउँछ भने त्यो उसको गणितीय अज्ञानता मानिन्छ । र यो सरासर मिथ्या (गलत) मानिन्छ । जसले पाँच-पाँच जोड्दा दश नै हुन्छ, पाँच र पाँच गुणनागर्दा पच्चीस नै हुन्छ वा हुनुपर्छ भनेर ठोक्का गर्छ त्यसलाई घमण्डी, कोधी भन्नु सरासर गलत हो । मिथ्या धारणा हो । यसैगरी अबौद्ध मात्र होइनन् कतिपय बौद्ध हुँ भन्नेहरू स्वयम्भूले आफूहरूले गम्भीर रूपमा विपश्यना साधना अभ्यासनै नगरी “विपश्यना साधकहरू भन कोधी र घमण्डी हुन्छन्” भनिनु पनि उस्तै गम्भीर बुटी हुन् । हुन त विपश्यना साधनाका दुइ चार वटा शिविरमा सहभागी हुदैमा कोही पनि कोध मुक्त वा रागदेष मुक्त हुदैनन् । साधना भन्ने कुरा निरन्तर अभ्यासका कुरा हुन् । तर एउटै कुरा के सत्य हो भने चाहे विपश्यनाको एउटै मात्र शिविरमा सहभागी भएको किन नहोस् त्यस साधकले भगवान् बुद्धले सिकाउनु भएको सम्पूर्ण ज्ञान

बुभन नसकेता पनि, भगवान् बुद्धले प्राप्त गर्नुभएको सम्पूर्ण मार्गफल प्राप्त गर्न नसकेता पनि १०/१२ दिनको शिविर मा कमसेकम दुःख, अनित्य, अनात्मवारे मोटामोटी रूपमै भए पनि प्रत्यक्ष अनुभूति गर्न सक्ने हुन्छन् । जसले गर्दा गम्भीर साधक जो गम्भीरता पूर्वक साधनामा लाग्ने हुन्छन् । ती साधक सामाजिक संस्कृतिजन्य विकृत संस्कार बाट स्वभाविक रूपमा टाढा हुदै जाने हुन्छन् । किनकि कतिपय सामाजिक ती संस्कृतिजन्य संस्कारहरू निर्वाण सुखको यात्रामा कुनै अर्थ नराले हुन्छन् । त्यही भएर यस्ता विकृतिजन्य सामाजिक गम्भीर विपश्यना साधकहरूमा स्वभाविक रूपमा वितृष्णा पैदा हुन्छ र टाढा हुदै जाने हुन्छन् । साधनाको यही पक्षलाई नवुभेर अरु त अरु कतिपय बौद्ध भन्न रूचाउनेहरू पनि विपश्यना साधनामात्र नै भन् बढी कोधी र घमण्डी हुन्छन् । सामाजिक संरचना खल्वल्याउँछन् ।” भन्ने जस्ता अफवाह फैलाउनु अवश्य पनि दुखलाग्दो कुरा हो । वास्तवमा यस्ता अनर्गल अति मिथ्या अफवाहले अरुको कुरा छाडौं बौद्ध भन्न रूचाउने स्वयम्भू बौद्धहरू आफूलाई ठूलो हानी त छैदैछ, विपश्यनाको विशुद्ध जानले स्वयम्भू भगवान् गौतम बुद्ध लगायत आजसम्म करोडौ साधकहरूले जुन सम्बोधीजान प्राप्त गरे र मानव जीवनलाई नै कृतकृत्य तुल्याए त्यो पवित्र साधनाको पनि धोर अपमान सांवित हुन्छ । यसतफ विशुद्ध धर्म बुभन चाहने सबैले मात्र होइन आफूलाई बौद्ध भन्न रूचाउनेहरूले पनि समयमै बुद्धि पुन्याउन सके सबैको मंगल कल्याण नै हुनेछ भन्ने कुरामा यस पक्तिकार विश्वस्त छ । ♦

*With Best
Compliments of*
CE
CONSTRUCTION PVT. LTD.

Bagmati Chambers, Mlat 4/5
Ka 2-2/18 Milan Marg, Teku
P.O. Box 1223, Kathmandu, Nepal
Phone No. 4243120, 4252124
Fax: 977-1-4231043
E-mail : cecon@mail.com.np

एड्स इन्टरफेटमा सहभागी हुँदाको त्यो रमाइलो क्षण

□ कोण्ठब्य

टाउको दुखाई अलि साहो नै थियो, त्यसमाधि विहानीपछ जाडोमा सिरक छाड्ने कस्लाई पो मन लाग्छ र ? चार डिसेम्बरको दिन, अलि ढिलै उठे, प्राणपत्र भन्तेले आज ८:३० बजे सोल्टीमा आइपुग्नु पर्छ भनी बेलुकी द बजेतिर डा सुमन तारा तुलाधरको फोन आएको थियो भनी सम्झाउँदा भसंगै भए । दिउसो मात्र होला भनी दुक्क थिए । तर जानैपर्ने भयो र ट्याक्सीबाट हुकिए । मनमा खुलदुली भच्चरहेको थियो, सबै अंग्रेजी भाषामा हुने त भैहाल्यो, बोल्नुपर्ने हो कि, के के न गर्नुपर्ने होला भन्ने गुनगुनाउँदै- Consideration-Care-Comassion को नारावोकेको South Asia Inter-Faith Consultation on Children, Young People and HIV/AIDS कार्यक्रम स्थलतर्फ लागें । Hotel Soaltee Crowne Plaza भित्र कता-कता भैरहेको, टिप्पटप देखिने विदेशीकै पछि लागें, रिसेप्सनमा बुझै गर्दा भरखरकी नवजावान हैदै मंगोलियन टाइपकीले Hello ! Hi ! भन्दै मस्की-मस्की परिचय गर्न थालिन् । एकछिन त म के गर्न गर्न पो भयो, वास्तवमा यो Warm up भै लाग्यो, हल भित्रको माहौल गजबको थियो । सौहार्दपूर्ण वातावरणमा उभएर, बसेर, यताउति गर्दै सहभागीहरू परिचय साटासाट गर्दै थिए । धैरेले हात मिलाउन आए, तर ममा भन्ने कता-कता अप्यारो पनाको भूत सबार भझरहेको थियो । बयस्क, हट्टाकट्टा, जवान, तन्नेरीहरूले हात मिलाउँदा अप्यारो मान्नै हात मिलाउनु पन्ने मेरो बाध्यतालाई जानोहरू कमै मात्र देखें । हुत न सामूहिक स्थलमा सामूहिक रूपमा भेटघाटको त्यो क्षण जितवेला आसक्तताले कार्य गर्दै नै भन्नु शतप्रतिशत ठीक नहुन सक्छ, तर परम्परागत रूपमा मूल्य मान्यताकै ख्यालमा आफूलाई प्रस्तुत गर्ने संस्कारले जहाँ गएपनि पिछा नछोड्ने हुन्छ भनेको सायद त्यसैले होला ।

सबै विदेशीहरू मात्रै देखेजस्तो भयो, छुट्टाछुट्टै देशका लागि अलग-अलग नै टेबुलको व्यवस्था गरिएको थियो । म नेपालको टेबुलमा विस्तारै अ..ड मान्दै बस्न गए । हिन्दू, मुस्लिम क्रिश्चियन बन्धुहरू पनि थिए । केही छिन पछि औपचारिक रूपमा उद्घाटन कार्यक्रम विधिवत रूपमा सम्पन्न भयो । योटा अनोठै अनुभूति मिलिरहेको थियो । बोल्नेहरूमा पाका अनि दिग्गज देखि सोहै वर्षिय नवजावान पनि थिए । पाकिस्तानकी बुर्का नलगाएकी आधुनिक पहिरनमा सजिएकी ती नवजावानको प्रस्तुती निकै राम्रो थियो, निश्चन्द्रता छाइरहेको थियो, बालसंसारमा छाइरहेको

संक्रमित HIV/AIDS को कन्दन र चित्कारलाई उनले शिष्ट अनि बाल मानसिकतालाई समेटेर बोलेकी सुन्दा सबैलाई रमाइलो लागेको हुनुपर्छ । म आफू पनि ट्वाँ... पढै कस्तो बोल आएको कसरी बोल सकेकी होली..... स्वर पनि कति सुरिलो छ भन्ने चिन्तनमा दुब्ल पुर्णे । औपचारिक उद्घाटन पछि चियापान शुरू भयो, शुरूमा प्रवेश गर्दाको मेरो मनस्थिति त्यहाँको वातावरणमा भिज रमाउन भन्ने अझै पनि कस्तो-कस्तो लागीरहनाको बावजूद त्यो माहौलले मलाई पनि नजानिंदो पारामा तान्दै लगीरहेको थियो । युनिसेफका कारिन्दाहरू खुलेर हांसीमुख हाउभाउमा बोल आइरहन्थे, यो त म जस्तै कुण्ठित अनि अप्यारोपनारूपी भूत सबार गराएर के गर्नु के गर्नु जस्तो भझरहेकाहरूका लागि Warm up को सूत्र प्रयोग भझरहेको नै हो जस्तो लाग्यो । विस्तारै आफूमूलिक “खुलेर कुरा गरे के हुन्छ र ? बौद्ध भिक्षु भन्दा पनि आफूलाई सहभागीको रूपमा अगाडि बढाउनु पर्यो” भन्ने चिन्तन भझरहथ्यो । मनको लड्डु धीउसित खानुभै म खुलेर कुरा गर्न सकिरहेको थिइन् ।

शोधकर्ताहरूले HIV/AIDS सम्बन्धमा Plenary Session मा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्ने समय शुरू भयो । प्रस्तोताहरू कसैले पनि बाँडिएको कार्यपत्रमै सरसरी पढेनन् वरू छोटो, मिठो Micro Teaching तवरमा बोले । प्रस्तोता ड्यासमै हुन्ये, Ray को माध्यमले वटम दबाउदै Laptop Computer वाट दार्याँ बायाँको पर्दामा Data हरू प्रवाहित हुन्ये । घुमाई फिराई, अतीत र भविष्यमा चाहारी, जोड घटाउ तवरमा दिमाग रन्धनाउने किसिमको प्रस्तुतीकरण नभई Chart को उपयोग गरी प्रस्तुत गरिएको प्रभावकारी देखियो । विज्ञानको आत्याधुनिक up to date Advance Technology त गजबकै छ, हो यस्लाई सदुपयोग तर्फ मात्र ध्यान केन्द्रित गर्नसके यद्यपि भौतिक रूपमै किन नहोस् सुखको अनुभूति निरन्तर रूपमा प्राप्त भझरहन्छ नै । तर दुरुपयोग गर्ने मानसिकता वर्तमान संसारको सबसे खतरानाक कारक तत्व सावित हुन सक्छ । मानवीयताका लागि विज्ञानको विकासलाई सदुपयोग तर्फ केन्द्रित गरी अगाडि बढाउदै लान सकोस ।

एकजनाको प्रस्तुती सकिएपछि जिज्ञासा प्रश्नोत्तर शुरू भयो । आफूलाई पनि केही सोधुं सोधुं लायो तर हात उठाउने आँट आएन । त्यो हुलहुलमा अंग्रेजीमा प्रश्न गर्दा, आफ्नो धारणा राख्दा भाषा नमिल्ला कि भन्ने हीनतावोधले

मलाई धेरै नै पीडित तुल्यायो । त्यसो त नेपालीमै बोले पनि भाषा अनुवादको व्यवस्था नगरिएको भने होइन् । तर त्यसो गर्दा अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनमा आएर पनि English मा किन नबोल्नेकै फोसो अहंपना महत्वाकांक्षाले कता-कता चिमोटीरहेको पनि थियो । हो, अंग्रेजी मातृभाषा होइन तर पनि बोल्दा लेख्दा गल्ती नै भए पनि के पो हुन्छ र जस्तो लागीरहेकै थियो । त्यसो त म आफै पनि माध्यमिक तहमा अंग्रेजी र नेपाली विषय पढाउदै आएकै हुँ, तर कक्षामा शेर हुनु र बाहिर शेर हुनुमा भिन्नता हुँदो रहेछ, मनस्थितिलाई स्वाभाविक रूपमा प्रस्तुत गर्न सक्नु बेलै हुँदो रहेछ ।

एकजना विदेशी कुद्देर अगाडि आउनुभई Bhanте ! Its's already 11:30" भन्नु भयो । भोजनको समय, सामूहिक भोजन भने १२ बजे पछि मात्र मिलाइएको थियो । तर एकजना थाई, दुइ श्रीलंकाली र म खानालागी बीचैमा उठेर गयो । भोजन नै नभएपनि अन्य खानेकुरा मिलाइयो, भोलिदेखि समयमै भोजनको व्यवस्था गरिने कुरा हामीलाई जानकारी दिइयो, यो पनि भिक्षुहरूका लागि भन्नफटकै विषय जस्तो लाग्यो । ९६ मा थाइलैण्डको आश्रोध्यामा भएको धार्मिक सम्मेलनमा जाँदा थाई भिक्षुहरूसँगै १२ बजेपछि बुफेमा खाएको कुरा याद आयो । त्यस्तै लुम्बिनीमा World Buddhist Summit हुँदा हामी युवा भिक्षुहरू १२ बजेपछि बुफेमा खानजाँदा प्रायः परिचित उपासक उपासिकाहरू टोलाएर हेरिरहेका थिए भने हामीले नराम्ररो लान्छना र आरोप समेत खप्नु परेको थियो । यसलाई कसरी हेर्ने भन्नै गाहो छ भनौं या के भनौं खै... ?

Plenary Session मा चौधवटा कार्यपत्र शोधकर्ताहरूले प्रस्तुत गर्नुभयो । सबैमा क्रि डिस्कशन भएकै थियो । पहिलो दिनको अन्त्यतिर Drafting Committee मा नेपालको तर्फबाट साथै दक्षिण एशियाली बुद्धधर्मको तर्फबाट मलाई बस्न अनुरोध गरियो । भुटानी र श्रीलंकाली भिक्षुहरूलाई बस्न अनुरोध गरेको थिए, जसरी मा मा भाषाको भूत सवारले गर्दा पन्छिन चाहेको थिए, सायद त्यसरी नै उहाँहरू पन्छिन खोज्नुभएको थियो । अन्ततः मलाई नै चुनियो र त्यहाँ पुगी पहिलोपल्ट म आफैले बोल्नुपर्दा त रातो न पिरो पक्कै भए, तर विस्तारै वशमा आइयो, Confidence बढ्यो । भोलिपल्ट बिहानको शेसनमा "The Buddhist Community on Prevention and care among children and young people : Experience of the Sangha Metta Project in Thailand ले A Buddhist Response to the HIV/aids Crisis विषयमा Ven . Phra Tuangsit Ghotipanyo Phuthornloet र Mr. Maund Lawrence कार्यपत्र प्रस्तुत गरेपछि त ममा पनि बोल्ने आँट भन प्रवल भयो । अनि मैले यसरी बोल्न थाल्दा सबै

हाँसेका थिए- "I'm very appreciated to know about the Sangha Metta Experimental project. In the context of Nepal, still we don't have any special project to prevent and care for HIV/AIDS. According to Buddha's teaching, we are preaching and teaching to the followers Sila or moral conduct, which is the principle of all human behavior that promotes orderly, harmoniously and peaceful existence in every community. So far we have not doing and contributing as Sangha Metta doing in Thailand. We don't have any project on prevention and care HIV/AIDS, very rare cases are running for social mobilization, social motivation and no concept for them too.

In every once a week celebrity day or Uposatha day, followers accept the five precepts and promised to stay with separately even they are married. We're not teaching about no sex, but teaching them an importance of disciplined life which helps to realize mental peace which more pleasant than sexual or any physical pleasure. Still we're unable to teach using the term HIV/AIDS, if religious teachers use the word such type of HIV and so on, and about the sex then they think and blame as not good mannered one. Couple of months ago when one of my friend was preaching the Dhamma at that time he used the word "Condom" but everybody suspect and blame him as influenced by Osho. Just yesterday, fortunately I've been focused too on Nepal Television and called me with surprised that how could I participate as a Buddhist monk in HIV program. This is the reality.....

यसरी नै दिउँसो The Buddhist Leadership Initiative in East Asia : Strategies and partnership अन्तर्गत Monitoring / Evaluation Framework लाई Ms. Prudence Borthwick ले बडो राम्रो ढागमा शोधपत्र प्रस्तुत गर्नुभयो । यसैबेला केही राम्रो कुराहरू जान्ने अवसर पाएँ, जसअन्तर्गत East Asia Pacific Regional मुलुकहरूमा स्थाविरवादी बुद्धधर्म अनुरूप थाइलैण्डमा ३५ हजार विहारहरू र तीन लाख भिक्षुहरू, म्यानमारमा ५० हजार विहारहरू र ४ लाख भिक्षुहरू, लाओसमा २९०० विहारहरू र १९००० भिक्षुहरू, कम्बोडियामा ३७०० विहारहरू र ५० हजार भिक्षुहरू, China, Xeshuan Banna prefecture मा ५३० विहार

हरू र ६००० हजार भिक्षुहरू रहेका छन् । यसरी नै महायान बुद्धधर्म अन्तर्गत चाइनामा १६००० हजार विहार हरू र ३ लाख २० हजार भिक्षुहरू तथा भियतानाममा १४५४४ विहारहरू र २८९०० भिक्षु भिक्षुणीहरू रहेका छन् ।

यतिवेला पनि प्रश्न गर्न पाएँ भने मूसलमान बन्धुहरू चाहिं बढी ऊ पनि ऊ पनि बोल्ने, समय सकियो भन्दा पनि बोल्न नछोडिएको देख्दा मलाई हाम्रो कार्यक्रम हुँदा माइकरल्न र माइककुमार भई ननस्टप बरबराउनेहरूको याद आयो । त्यसरी नै त्यहाँको रहन सहन खानाको परिकार देख्दा कता-कता unicef ले मोटो रकम खर्चगरी यो के तमासा गरेको होला भन्ने जस्तो पनि नलागे होइन । तीन दिनको गोष्ठीमा दोश्रो दिनको खानापछि सहभागीहरूमा शिथिलता देखियो भने मानेलाई मानेको धन्दा घर ज्वाईलाई खानेको धन्दा भनेफै व्यवहार पनि त्यहाँ देखिए । विशेषतः HIV/Aids लाई धार्मिक माध्यमले पनि केही विचार पुऱ्याउन Family Planning मा कटूरसोच भएको भनी परिचित मुस्लिम बन्धुहरूलाई पनि सहभागि बनाउने ध्येय पनि त्यहाँ देखियो र अफगानीहरू पनि थिए ।

अन्तिम दिनमा Country working group Sessions मा Awareness Building, Care and support for children and young people affected and infected र Mitigating Stigma and discrimination विषयमा लामो छलफल भयो । दिउंसो यसै विषयलाई मैले Key players identified by the country groups मा धार्मिक नेता, धार्मिक संस्था, सरकारका निकाय, धार्मिक अध्ययन संस्थान, राजनैतिक नेता, संचार र सरकारी अनुदान लगायतका कुराहरू डुयासमा गई बोलिसके पछि त मेरो डर कता हरायो, हरायो । खोको स्वाँग नै अरुले किन नभनोस्, मलाई त त्यतिवेला आफूमित्र गर्वको अनूभूति भझरेको थियो ।

जे होस् त्यस तीन दिने कार्यक्रममा सहभागी हुँदा धेरै कुराहरूको जानकारी प्राप्त भयो । विश्वमै भयानक रोग मनिने HIV/AIDS संक्रमित मानिसहरू अहिले चार करोड पुगेका रहेछन् । तीन करोड सत्तरी लाख व्यस्कहरू र पच्चीस लाख पन्थ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरू यसबाट पीडित छन् । अफ्रिकामा मात्रै २००३ सम्मको तथ्याङ्क अनुसार दुइ करोड छ्यासी लाख यस रोगबाट पीडित छन् । भने ऐशियामा मात्र ७४ लाख पीडित रहेका छन् । सन् २००३ मा मात्रै पनि पचास लाख यस रोगबाट संक्रमित भएकाहरू मध्ये ३० लाखको त ज्यान गुमिसकेको छ, त्यसमा पाँच लाख त बालबालिकाहरू नै मरे । नेपालमा मात्रै पनि ६० हजार भन्दा बढी यो रोगबाट पीडित व्यक्तिहरू छन् । सन् १९८१ मा पहिलो पटक अमेरिकामा देखा परेको यो भयावह रोगको औषधी अहिलेसम्म पत्ता लागेको त छैन, तर पनि संक्रमित व्यक्तिहरूलाई अलि धेरै बचाउन वा उनीहरूको मृत्युलाई पर सार्न इन्टरेक्टोभाइल ड्रग (HIV) पत्ता लगाइएको भए पनि यो ज्यादै महागो हुने कारणले WHO ले विकासोन्मुख राष्ट्रमा आवश्यकता अनुरूप ३० लाख व्यक्तिलाई उपलब्ध गराउने लक्ष्य लिएको छ । सन् २०१० सम्म AIDS विरुद्ध सशक्त कदम चाली ५० लाख संक्रमित व्यक्तिहरूलाई बचाउन राष्ट्रसंघीय unisef र संयुक्तराष्ट्रसंघीय unaids सहितको सहभागितामा यस सम्मेलनले काठमाडौं घोषणा पत्र जुन उत्सुकताका साथ जारी गरेको छ, त्यसलाई सकारात्मक एवम् रचनात्मक पक्ष नै मान्न सकिन्दै ।

म जितिवेला बुद्ध विहार पुगे, सन्ध्या टाइम्समा छापिएको कार्टुनलाई अशोककीर्तिले देखाउँदा म निकै बेर हाँसे र भावुक पनि भएँ कि त्यस्मा एड्स पीडितहरू भोकै सुकेर मरिरहेका थिए भने एड्सका सभा गोष्ठीमा भागलिनेहरू खानपानमै रमाइरहेका थिए । त्यहीवेला किन देख्नु पन्यो होला जस्तो पो भयो मलाई ! ♣

जसले शील (धर्म) बुझेको छ, तर प्रयोगमा ल्याउँदैन, ऊ त्यो मान्छे सरह हुन्छ
जसले बत्ति बाल्ट र आँखा चिम्लिन्छ ।

Shrestha Oil Distributors

595, Battisputali Sadak, Ktm-9, Nepal
P.O. Box : 9008, Tilganga, Kathmandu,
Tel : 4483981, 4490067, Fax : 977-1-4474193
E-mail : aksth@wlink.com.np

पियोहि विष्ययोगो दुवर्खो!

□ मिश्र धर्मगृति, आनन्दकुमारी

बुद्ध भन्नुहन्त्त- प्रियसँगको वियोग, अर्थात् विछोडले दुख अनि पीडा हन्छ । उहाँको जन्म जन्मान्तरको अनुभूतिले प्रष्टुटित वाक्य जुन सर्वकालिक सार्वभौम र सर्वमान्य छ ।

आमा छोरासँग; बुवा छोरीसँग; श्रीमान् श्रीमति सँग; प्रेमी प्रेमिकासँगको विछोडले सबै दुखी हन्छन् । कुनै पनि नाता होस् वा सम्बन्ध.... र त्यहाँ माया-ममता र प्रियभाव होस् र त्यसको विलीनताले वेदना उत्पन्न हन्छ । चाहे जुनसुकै रगत र जस्तोसुकै विश्वासको होस्, दीदिबहिनी, दाजु-भाइ वा साथी-भाइ होस् हितैषीसँगको दूरीले पीडा सृजना हुनजान्छ नै ।

वेसन्तर धारण आफ्नो प्राणभन्दा प्यारो छोराछोरी र पत्नीसँगको विछोडले जति दुखी बने भएको थियो त्यो भन्दा बढी सिद्धार्थ राजकुमार भार्या यशोधरा र छोरा राहुल कुमारसँगको विछोडमा दुखीत भएन भनी कस्ले भन्न सकदछ र ?

वास्तविक होस् वा काल्पनिक, लैला-मजुनूरेमियो-जुलियट वा 'मुना-मदन' आदि प्रसिद्ध कथाहरूले प्रिय-प्रियसीसँगको विछोड र अभावले मृत्यु वरणसम्ममा पनि पुगदछ, भन्ने तथ्य प्रष्ट्याउँदछ भने वास्तविकताका नमूनाहरू हाम्रै समाजभित्र देख्न र सुन्न नपाइने पनि कहाँ हो र ?

प्रिय-व्यक्तिसँगको मात्र हैन; प्रिय-प्राणी वा वस्तुहरूको अभाव वा टाढापनबाट पनि दुख-पीडा हुन्छ । घर पालुवा जन्तु होस् वा आफूले मन पराएर राखिएका प्रिय-वस्तुहरूको अभावतामा कर्ति दुखी हुन्छन् ।

यस्तै रहेछ यहाँको नियति ! मिलन र विछोडको चकले घेरिएकाहरू सुख-दुखले पिरेलिएका नै हुन्छन् । जबसम्म प्रिय-अप्रिय भाव रहिरन्छ, तबसम्म सुख-दुख पनि भइर हन्छन् । त्यहाँ परम शान्ति कहाँ पाइन्छ र ?

समता.....! हो; जहाँ समता छ त्यहाँ सुख-शान्ति हुन्छ । प्रिय-अप्रियभावमा समता । प्रियभाव र अप्रियभाव दुवैलाई समान रूपमा उपेक्षा गर्दै समभावको विकास गर्नु । प्रियको चरमोत्कर्षता तथा अप्रियताको अति घृणित स्तरमा नगर्ई मध्यममार्ग अपनाउनु वा बीचको बाटोमा लाग्नु । प्रेम र धृणावाट अलग रही तटस्थ रहनु । मैत्री भाव राख्नु, आफ र अरूलाई समेत । मैत्रीभावको विकास गर्नु र फैलाउदै जानु । आफूवाट अनन्तसम्म जहाँबाट सुख र शान्तिको अनुभूति हुन्छ ... ।

जसरी बुद्धले सुपुत्र राहुल र सुनीत-सोपाक जस्ता बालकहरूप्रति समभावले हेरे, समान रूपले मैत्री राखे, त्यस्तै डाँकु अंगलिमालालाई पनि । तसर्थ बुद्ध भन्नुहन्त्त - 'तप अर्थात् समभावको विकास नै परम शान्ति हो ।' ♦

आनन्दकुमारी

आर्थिक ग्राहालि प्राप्त

बुद्ध विहार भृकुटीमण्डपया धम्मागार-धम्महरू लहवनेज्या-जीर्णोद्धारया लागि सश्रद्धा-आर्थिक ग्राहालि यानाविज्ञा:पिनिगु निक्वःगु नां धलः थुकथं खः-

१. अनागारिका धम्मवती, धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः १५,०००/-
२. द्रव्यमानसिं (भाइराजा) तुलाधर, लालदरवार, यें १०,०००/-
३. सानुरत्न स्थापित, ज्याठा, यें १०,०००/-
४. दिलरत्न शाक्य, न्हूसतक, यें ५,०००/-
५. कृष्ण लक्ष्मी शिल्पकार परिवार पाखें, यल ५,०००/-
६. विकासमान परिवार, वागवजार, १६५०/-
७. पञ्चकुमारी व सम्लेश्वरी वज्राचार्य, तेवहा यें ११११/-
८. अनागारिका इन्द्रावती, धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः ११११/-
९. अनागारिका अनुपमा, धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः १,०००/-
१०. मैयां हेरा वज्राचार्य, असन यें ५०५/-

अतुलनीय टिकाउ द आटामदायी सुविधाक

स्थान Jialing को पटम्पटागत पावरको आठचर्यजनक संगम । आजैदेखि Jialing

हाँचन युळ गर्नुहोस् द बाँकी अन्य बाइकहरूभन्दा तपाईलाई धेटै अगाडि यस्तले पुन्यायुको महसूस गर्नुहोस् ।

Sugar Trading Company P. Ltd.

Jialing Complex, Basundhara, Ring Road
Kathmandu, Nepal

Tel : 4353136, 4355365, Max : 977-1-4355348,
E-mail : sujgan@mos.com.np
Tripureshwor Showroom, Tel : 249503

२५८ ल ठृष्ठ

नगरेको मागेर खाने काम गरेर कुलको इज्जत नलिन आग्रह गर्दा बुद्धले दिपंकरादी बुद्धरूप देखि गरिए आएको कुल धर्मको म पालना गर्दैछु तपाईं कुन कुलको कुरा गर्दै हुनुहुन्छ भनी प्रतिप्रश्न गर्नु भएपछि शुद्धोदनले बुद्ध प्रमुख भिक्षु महासंघलाई कपिलवस्तु दरवारमा भोजन निमन्त्रणा दिनुहुन्छ ।

भोजनको निमन्त्रणा अनुरूप बुद्ध प्रमुख भिक्षुमहासंघ शुद्धोदनको दरवारमा दिनानुदिन भोजन जान थाल्नु भयो । भोजन जानुभएको पाँचौ दिनमा बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघ दरवारमा भोजन जानु भयो । भोजनको समाप्ति पछि बुद्धले भाइ नन्दलाई आफ्नो भोजन पात्र दिनुभयो । बुद्धले आफ्नो पात्र दिनुको कारण अरू नभई नन्दलाई पनि सांसारिक जन्जालवाट मुक्त गराउने निर्वाणमुखी भिक्षु जीवन ग्रहण गराउनु थियो । नन्दको मनमा बुद्धप्रति अत्यन्तै सम्मान, मान, सत्कार, श्रद्धा भक्तिभाव थियो जसको कारणले उनले बुद्धको आज्ञा विपरित व्यवहार गर्नै सकेन ।

पात्र हातमा दिनुभएपछि बुद्ध विहार तिर लाग्नु भयो । आदर, भक्ति भएकै कारणले बुद्धले पात्र फिर्ता लिनु हुन्छ भन्ने आशामा पछि-पछि हिङ्नु भयो । उनमा पात्र लिनुस भन्ने सक्ने आँट पनि थिएन । बुद्धका पछि लागेर गएको देखेर जनपद कल्याणी नन्दाका साथीहरूले नन्दलाई भन्ने जुनवेला उनी नुहाउदै थिङ्न । त्यही बेला भिजेकै कपाल तप-तप चुहेको कपाल समाती नुहाउने कोठाको ढोकामा वसेर नन्दलाई सम्भोधन गर्दै चाँडै भन्दा चाँडै फर्किन आग्रह गरिन् । यसरी आग्रह गर्नुको प्रमुख कारण भन्नु नै नन्दसंग उनको चाँडै नै विवाह मंगल कार्य सु-सम्पन्न हुने कुराले हो । उनको त्यो आग्रह गर्दाको क्षण नन्दको दिमागमा रूमलिदै रह्यो । मनमा उनी प्रतिको मोह र भुकाव भएकोले फर्केर भेट्ने प्रबल इच्छा र खुलदुली रह्यो ।

नन्द पनि बुद्धले पात्र लिनुहुन्छ भनेर चउरमा पुगेर लिनु हुन्छ कि, बाटोमा लिनु हुन्छ कि भन्दै आशै आशामा पात्र बोकेर पुगे । विहारमा पुग्नुभएपछि बुद्धले पात्र ग्रहण गर्न भयो र विहार सोध्नु भयो कि "नन्द तिमी पनि कपाल खाँईर चीवर ग्रहण गरी पात्र समातेर भिक्षु हुन चाहान्दै ?" यस कुराले नन्दको मनमा आँथी ल्यायो । उ आफै छाँगोबाट खस जस्तै भयो । भर्खर विवाह हुन लागेको कलकलाउँदो उमेर त्यसमाधि पनि भिक्षु हुनुपर्ने मनमा आफ्नो इच्छा र बुद्धप्रति भएको गैरवबीच द्वन्द्व चल्छ अनि गैरवको जीत पछि बुद्धको प्रस्तावलाई नन्दले अस्वीकार गर्न सक्दैन । त्यसैकारणले मनमा इच्छा नहुँदा नहुँदैपनि

□ खेमिक श्रामणोर, अष्टेलिया

इच्छा र आकांक्षालाई दबाउदै बुद्धप्रति भएको आदरको कारणले हुन्छ भनेर आफ्नो सतही समर्पण जनाए । यी सबै बुद्ध कपिलवस्तु जानु भएको पाँचौ दिनको घट्ना हो । त्यसपछि उहाँले आफ्ना भिक्षुसंघलाई नन्दलाई पनि भिक्षु बनाई भिक्षु महासंघमा भित्र्याउन आज्ञा गर्नु भयो र त्यही अनुरूप नन्दलाई भिक्षु बनाइयो ।

आफ्नो केही समय कपिलवस्तुमा विताउनु भएपछि भगवान् बुद्ध नन्द भिक्षु सहित भिक्षु महासंघसँग जेतवन विहारमा फर्क्नु भयो । मन नभई भिक्षु हुनु र त्यसमाधि भर्खर-भर्खर विवाह हुन लागेको कल कलाउँदो जवानीको बेला मन विचलित हुनु स्वाभाविकै हो । त्यसैले आफ्नो मन नभएको र आफूलाई बुद्धको पछि पात्र समातेर आउँदा जनपद कल्याणीले बोलाउँदाको क्षण हरेक पल याद आइरहने कुरा सबै भिक्षुहरूमार्फत बुद्धले थाहा पाउनुभयो । बुद्धले पनि उनलाई बोलाउनु भएर सोध्नु हुँदा वास्तविकता अगाडि आउँदछ । आफूलाई पटकै भिक्षु हुन मन नलागेको कुरा पनि नन्दको मुखबाटै प्रकट हुन्छ ।

त्यसपछि भगवान् बुद्धले नन्दको काँधमा समालु हुँदै आफ्नो शक्ति प्रयोग गरी तावतिस देवलोमा नन्द भिक्षुलाई लग्नुभयो । यसरी देवलोकमा लग्नुहुँदा वीच वाटोमा आगे जलेको खेतमा जलिरहेको ऐउटा भुटो माथि नाक, कान, आँखा जलेको बान्दरनी देखाएर लग्नु भयो । त्यहाँ इन्द्रलाई हेरचाह र सेवा गर्ने पाँचसय जना परीहरूलाई बुद्धले देखाउनु भयो र सोध्नुभयो, "प्रिय भ्राता नन्द, तिमीलाई शाक्य राजकुमारी जनपदकल्याणी नन्दा र यी परीहरूमध्ये को धेरै राम्रो लाग्छ ?" परीको अगाडि अरु फिक्का हुनु स्वाभाविकै हो । त्यसैले नन्दा न राम्री भन्ने त कुनै प्रश्न नै उठाउन र नन्दले पनि परीहरू नै राम्री भनी जवाफ दिन्छ । फेरि ती परीहरू साधारण परीहरू थिएनन् कारण ती परीहरू काश्यप बुद्धको समयमा उहाँका चेलाहरूको खुट्टामा लगाउने तेल दान गरि आएकाले सबै एकसय एक स्याउ जस्तै राता-राता गाला भएका सुन्दरीहरू थिए । नन्द भिक्षुको कुरा सुन्नु भएर बुद्धले भन्नु भयो कि यदि मैले भनेको कुरा मान्ने हो भने म तिमीलाई यी परीहरू ल्याइ दिन्छु । यस कुरामा नन्द भिक्षुको सहमति नहुने त कुनै शंका नै थिएन, आखिर क्षीणास्व नमएको साधारण व्यक्तिको मन त हो । रागले व्याप्त भइरहे त रीस उठनु त स्वभाविकै हो । उनले तत्काल सहमति जनाए ।

त्यसपछि बुद्धले नन्द भिक्षुलाई ध्यान भावना गर्ने हो भने परीहरू ल्याइदिने आश्वासन दिनु भयो । यहाँ ऐउटा प्रश्न उठन सक्छ कि रागको वशमा परेका

एक नन्द भिक्षुलाई किन फेरि रागले अति रंजित भएका क्लेश धर्म बडावा गर्ने परीहरू देखाउनु भएको ?! रागको चपेटामा परी त्यसैमा टाँसिएर भोक, प्यास र निन्दा हराम भएको व्यक्तिको मनलाई ठण्डा गराएर नयाँ विचार को श्रृजना गराउनु नै यसको प्रमुख ध्येय हो । साथै बुद्धको एउटा अलौकिक गुण भन्नु नै किसानलाई खेतसँग सम्बन्ध जोडी, संगीतकार वा अन्य व्यक्तिरूपाई संगीत र अन्य कुरासँग सम्बन्ध जोडी उदाहरण दिइ सकारात्मक अन्तर हृदयदेखि परिवर्तनको लहर ल्याउन सक्ने शैली विद्यमान रहेको हामी पाउँदछौ । यो पनि नन्द भिक्षुलाई बोध गराई सहि बाटो पहिल्याउनु मदत गर्ने एउटा भित्री तरिका हो । जसरी आधुनिक उदाहरण दिने हो भने आज भोलिका बालबालिकाहरूलाई पोलियो, क्षयरोग, भ्यागुते रोग जस्ता प्राणघातक रोगबाट बचाउन सानैमा औषधीका रूपमा ती ती रोगका कीटाणुहरू नै दिने हो, जसको कारणले उनीहरूमा प्रतिरक्षा गर्ने गुण आफसे आफ भित्री नै रूपमा उत्पन्न हुने हो र पछिसम्म त्यस रोगले केही नगर्ने हो । त्यसरी नै रोगले छटपटिएका नन्द भिक्षुलाई र गवाट मुक्त गराई भित्र देखि परिवर्तन ल्याउन यस्तो उपायको उपचार गर्नु भएको हो ।

यसरी परीहरू पाउने लोभैमा फसेर भएतापनि आफ्नो विचलित मनलाई नियन्त्रण गरि ध्यानमा केन्द्रित गर्न थाल्नुभयो र अन्तमानिवार्ण ज्ञान लाभ गर्नुभयो । अर्थात् अहंत हुनु भयो ।

राम्ररी नवाँधेको छाप्रोबाट पानी चुहिन्छ त्यस्तै राग, द्वेष र मोहले तर्पित भएको मनमा स-साना कुराको आँधि नै चल्छ तर राम्ररी बाँधेको छाप्रोमा पानी नचुहिने जस्तै राग, द्वेष र मोहले टाढिएर अलग्ग भईसकेको मनमा कुनै विचल्ली पादैन । यसरी नै जब अहंत मार्ग प्राप्त गरि आफ्नो शरीररूपी छाप्रोलाई राम्ररी बाँधिसकेका नन्द भिक्षुको मनमा पहिलेको कुराले विचल्ली उत्पन्न हुने कुरै भएन । यसरी नन्द भिक्षुले आफ्नो जीवन सफल पारे ।

वर्तमान भूत र भविष्य

□ श्रामणेर कुमारजीत

आगांडकुटी विहार कक्षा-७

बुद्धको भूमि यही हो भन्छन्
शान्तिको राष्ट्र यही हो भन्छन्
बालकृष्ण समको देश यही भन्छन्

परन्तु आज फूलको भूमि लिएछ पत्थरले
परन्तु आज शान्तिको भूमि लिएछ अशान्तिले
परन्तु आज कलमको ठाउँ लिएछ तलवारले

खै कहाँ हराएछ बुद्धको सन्देश ?

खै कहाँ हराएछ, नेपालले प्राप्त गरेको शान्ति ?
खै कहाँ हराएछ समले बढाएको कलमको शक्ति ?

यदि पुनः ल्याउनु छ बुद्धको भनाइलाई

यदि पुनः ल्याउनु छ नेपालको शान्तिलाई

यदि पुनः ल्याउनु छ समले बढाएको कलमको शक्तिलाई

त्याग्नु पर्छ सांसारिक बन्धनलाई

त्याग्नु पर्छ नेपालमा रहेको अशान्तिलाई

त्याग्नु पर्छ हिटलरले बढाएको तलवारको शक्तिलाई

With best complements of

बैंक अफ काठमाडौं लिमिटेड
Bank of Kathmandu Ltd.

New Road, P.O. Box : 9044 Kathmandu, Nepal
Tel : 4231556, 4231557, 4231558, 4231674, 4231575,
Fax : 4223279, Tlx : 2820 BOK NP

देशको वर्तमान दृष्टि रिथितिको समाधानमा लुब्धधर्मका उपायहरू

○ डा. मद्रत्तल विजातार्य
साह प्राध्यापक, इतिहास

विषय प्रवेश:

हत्या, हिंसा र आतंकपूर्ण राजनैतिक वातावरणले अहिले समस्त विश्व जनसमुदायलाई नै दुःखमय बनाएको छ । एकातिर वर्षादेखि सुल्कन नसेको अयोध्याको बावरी-मस्जिद विवाद चकिंहर कुनै पनि समय छिमेकी राष्ट्र भारतमा जातीय दङ्गाफसाद हुने सम्भावना प्रवल छ भने अकोतिर वर्षादेखि सुल्कन नसेको काशमीर विवादले त भारत र पाकिस्तानबीच युद्धभई यो भारतीय महाउपद्विपलाई नै रणभूमिमा परिणत नगर्न भन्न सकिन्दैन । दुइ वर्ष अगाडी अमेरिकी सैनिक अखडा पेन्टागन तथा विश्व-व्यापार केन्द्रमा भएको सांघातिक आत्मधाति हमलापछि यस्ता घटनामाथि टेवा पुग्न सक्ने वातावरणमा समेत नियन्त्रण गर्न अमेरिका तथा सम्वद्ध मित्रराष्ट्रहरूद्वारा परिचालन भएको सैनिक कारवाहीमा परी अफगानिस्तान र इराक जस्ता एशिया महाद्विपका दुइ प्रमुख राष्ट्र एक पछि अर्को हृदय विदरक ढंगबाट तहस नहस भएको घटना कसैले विसेको छैन । यस्ता कुराहरू उल्लेख गरी मैले यहाँ विश्व राजनीतिबारे चर्चा गर्न खोजेको होइन । हत्या, हिंसा र आतंकको राजनैतिक वातावरणले दुःखमय बनाएको नेपाली जनजीवनलाई माओवादी र सरकारीबीचको सद्भावपूर्ण वार्तावाट दूरगामी निकासा पहिल्याउन सकून भन्ने कुरामा सबैको ध्यान केन्द्रित भैरहेको यस घडीमा आफ्ना मनमा लागेका एक दुइ कुरामात्र यहाँहरू समक्ष प्रस्तुत गर्न खोजेको हुँ ।

साँचै भन्ने हो भने नेपालको राजनीति अहिले जस्तो हत्या, हिंसा र आतंकपूर्ण रहेको कहिलै पाइएन । विहानदेखि बेलुकासम्मका पत्रिका होस् वा रेडियो टिभिमा हत्या, हिंसा र आतंकको समाचारले प्रमुख स्थान ओगटेको छ । त्यस्ता समाचारभित्र गाउँदेखि शहर सम्मका विभिन्न ठाउँका कलकारखानामा आगो लगाइएको, वैक लुटिएका

अपहरण, अङ्गभङ्ग वा हत्या गरिएका, प्रहरी चौकिमा आकमण वा प्रहरीद्वारा घर-घरमा भएका खानतलाई तथा प्रहरी तथा सैनिक कारवाहीमा हताहत भए नभएका विविध कुरा समाहित भएको हुन्छ । घरमा बस्दा होस् वा बाटामा हिंड्डा वा बसमा यात्रागर्दा, स्कूल क्याम्पसमा जाँदा होस् वा कार्यालयमा जाँदा साथि-भाई, इष्ट-मित्रहरूबीच यस्ता समाचारबारे चर्चा-परिचर्चा भैरहेको हुन्छ । यस्ता चर्चा-परिचर्चाले वर्तमान नेपाली जनजीवन कर्ति असहज र आतकित बन्न पुगेको छ स्वतः पुष्ट्याउँछ । नेपाली जनताले भोगिराखेको यो दुःख हामीबीच माओवादी समस्याका रूपमा चर्चित छ । तर, अहिंसाका प्रतीक, शान्तिका नायक तथा मानव कल्याणका पथ-प्रदेशक महामानव भगवान् बुद्धको जन्मभूमिका रूपमा विश्व जनसमुदायबीच प्रसिद्ध हाम्रो देशमा यस्तो हत्या, हिंसा र आतंकपूर्ण राजनीतिक वातावरण निरन्तर रूपमा जटील भएर जानु कम दुःखको कुरा होइन ।

माओवादी समाज्या: एक तिगारी

सशस्त्र संघर्ष विना जनताको मुक्ति सम्भव छैन भन्ने सिद्धान्तमा विश्वास गर्ने तथा माओवादलाई आफ्नो आदर्श बनाई भूमिगत रूपमा कार्यरत भझरहेका एउटा राजनीतिक घटकको नाम हो माओवाद । उनीहरूको सिद्धान्त कम्युनिष्ट घटक भित्र पर्ने भएकोले उनीहरू नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी माओवादका रूपमा तथा यसका कार्यकर्ताहरू माओवादीका रूपमा चिनिन्छन् । २०४६ सालको ऐतिहासिक क्रान्तिमा यस पार्टीले सकूय भाग लिई संवैधानिक राजतन्त्रको जग बसाउने काममा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेका थिए । २०५२ साल फागुन १ गते देखि “दिर्घकालीन जनयुद्ध” को एकतर्फी घोषणा गर्नु भन्दा अधि यस घटकले अरु राजनीतिक पार्टीहरूले जस्तै राजनीतिक, सामाजिक,

Through

Vision TOURS & TRAVELS (P.) Ltd.

(A Quality Tour Operator in Nepal)

PO BOX: 10666 THAPATHALI, KATHMANDU, NEPAL

TEL: 244114, 258326, FAX: 977-1-244114/524588

Email: vision@wlink.com.np, Website: www.visiontours.com

- Inbound Tour & Outbound Tour
- Air Ticketing

- Cultural & Religious Tour
- Hotel Booking

Lumbini: The birthplace of Lord Buddha

नेपाल लुम्बिनी

आर्थिक क्षेत्रमा व्यापक सुधार ल्याउन तात्कालिक सरकार समक्ष ४० सूचीय माग प्रस्तुत गरेका थिए ।

भानुन्ध, सरकारको तर्फबाट चित्तवुभदो उत्तर नपाए पछि, माओवादीहरूले हतियार उठाउने निर्णय लिए तथा "दिर्घकालीन जनयुद्ध" को नाममा उनीहरूले विभिन्न ठाउँमा एकै समय एउटै प्रकृतिका आफौ ढड्को अभियान चलाए । यसको सुरुआत माओवादीहरूले रुकुम, रोल्पा र सिन्धुलीको एक एक प्रहरी चौकीमाथि आक्रमण, होलेरीको राष्ट्रिय वाणिज्य बैक तथा गोरखाको कृषि विकास बैकमा लुटपाट, साना विकास कार्यालयमा तोडफोड, रुकुम आठविसेकोटका गा.वि.स. अध्यक्षको पसलमा लुटेर थालनी गरे । शान्ति क्षेत्र नेपालमा हत्या, हिंसा र आतंकको राजनीतिको यो सुरुआत थियो । रोल्पा, रुकुम, गोर्खा र सिन्धुलीमा एकै साथ घटेका एकै प्रकृतिका यी घटनाहरू राजनैतिक उद्देश्यले प्रेरित तथा पूर्व नियोजित घटना हुन् भन्ने धारणा स्पष्ट पार्दै सञ्चार माध्यमले यस्ता आत्ममय कृयाकलापहरूलाई बैलैमा रोक्न सक्नु पर्दै भन्ने आवाज उठाएका थिए । तर त्यसबेलाको सरकारले माओवादी समस्याले श्रृजना गरेको आतंकमय वातावरणबाट शान्तिप्रिय नेपालीहरूलाई र हत दिन प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्न भन्ने सकेन ।

समाचारमा उल्लेख भए अनुसार रोल्पा जिल्लाको सखी गाविस स्थित होलेरी प्रहरी चौकीको कब्जा गर्न आइपुगेका माओवादी समूह र प्रहरीचीच मंगलबावर राती दोहोरो गोली चलन थाले पछि बुद्धभूमिको रूपमा चिन्दै आएको नेपालको आकाशमा हत्या र हिंसाद्वारा सृजित आतंकको कालो बादल मडारिन थाल्यो । होलेरीमा डेढ डेढ घण्टासम्म दोहोरो गोली चलिरहेको समाचारले शान्तिप्रिय नेपालीहरूलाई स्तब्ध पार्यो । संचार माध्यमले सरकारलाई संवेदनशीलमै समयमा नै उचित कदम चालन आग्रह गरे । त्यस अवस्थामा सरकारले समस्या प्रति गम्भीर भई समस्या निराकरण तरफ लागेको भए माओवादी समस्या चर्किएर यस्तो स्थितिमा आइ पुग्दैनयो । सरकारले स्थिति माथि नियन्त्रण पाउन सकेन भन्ने कुरा गृहमन्त्रालयको हवाला दिई २०५५ सालको फागन १ गते प्रकाशित एउटा समाचारमा जनयुद्ध थाले यता ६१६ भन्दा बढीको ज्यान गैसकेको आँकडावाट स्वतः स्पष्ट हुन्छ । सुलभन नसकेको माओवादी र सरकारीचीको मुठभेडमा शान्तिवार्ता थाल्नु भन्दा अघि २०५९ सालसम्ममा लगभग २००० नागरिकहरूको ज्यान गैसकेको थियो भन्ने अहिले यसको संख्या चार हजार नाधी सकेको छ । कति अपहरित तथा समातिएका व्यक्तिहरू लापत्ता भए त्यसको सही तथ्य खुलस्त हुन बाकी नै छ । यस्तो परिस्थितिमा जनताले आफूलाई असहज र असुरक्षित महसूस गर्नु आश्चर्यको करो होइन ।

माओवादी समास्या सुलभन नसकनाको कारण:

माओवादी समस्या सुलभन नसकनाको प्रमुख कारण हो केन्द्रको कमजोरी । प्रसाशनिक दृष्टिकोणबाट

हेनै हो भने जनतालाई शान्ति र सुरक्षाको अनुभूति दिलाउनु सरकारको पहिलो कर्तव्य हो । हुनतः प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापना पछि गठन भएका सरकारहरूले आ-आफूनो पार्टीको धोषणा पत्र अनुरूप देशभित्र शान्ति र सुरक्षा कायम गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गरी आएको छन् । त्यसरी व्यवहारमा भने सात सालदेखि कुनै पनि सरकार यस कायम सफल हुन सकेको छैन । जनतालाई शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति दिन २०५९ साल मसिर ११ देखि सकटकाल धोषणा भयो । यसले माओवादी समस्या सुलभाउन सकेन । यसलाई जनताले सरकारको कमजोरी मात्र मानी आएको छ । जब जब केन्द्र प्रसाशनिक दृष्टिकोणबाट कमजोर देखापर्दै तब तब हत्या, हिंसा र आतंकले प्रश्न याई देशमा राजनैतिक अस्थिरता कायम हुन जान्छ भन्ने कुरा इतिहासले बताउँछ ।

विशेषगरी विं सं. को बाहौ शताव्दीतिर केन्द्रमा देखा पर्न थालेको प्रसाशन कमजोरीको मौका छोपी नागराजाले पश्चिममा खस राज्य र नान्यदेवले दक्षिण तराईमा सिम्झौनगढ गरी दुइ शक्तिशाली राज्य खडा भएको यथार्थथता उदाहरणका रूपमा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ । यसले नेपाल मण्डलको त्यसबेलाको राजनैतिक वातावरणलाई स्वच्छ, र स्वस्थ बनाउनु भन्दा अरु असहज, असुरक्षित र आतंकपूर्ण बनायो । त्यसमाथि अरि मल्लको पाला देखि एउटा वंशको राजा भएको बेला अर्को वंशको राजकुमारालाई उत्तराधिकारी घोषित गर्ने परम्पराको थालनी भएपछि एक पक्षले आफूलाई प्रभावशाली देखाउन तेश्रो शक्तिको सहयोग माने परम्परा बस्न गयो । फलतः त्यस्ता एक पक्षको सहयोगार्थ नेपाल मण्डलमा पुगेका खस वा डोय राज्यका सेनाले महिना-महिना राजधानीलाई धेराहाली, शहरमा आगो लगाई, चैत्य देवालय, मन्दिर, विहार आदि भूत्काई, साधारण जनतावाट जबर्जस्ती पैसा उठाई फर्केने गरेका घटनाहरूका वर्णन गोपालराज वंशावलीमा ठाउँ ठाउँमा परेका छन् । यी कुराहरू उल्लेख गरी पूर्व मध्यकालीन नेपाल मण्डलको त्यसबेलाको राजनैतिक परिस्थितिसँग अहिलेको राजनैतिक वातावरण तुलना गर्न खोजेको होइन, आ-आफूचीचको भगडावाट राज्य नै टुकिने वा तेश्रो शक्तिले लाभ उठाउने मौका पाउनेछन् भन्ने कुरा इतिहासवाट सिक्का सकिन्छ भन्न सम्म खोजेको हुँ ।

समास्या समाधानको उपायः छुङ पक्षिय वार्ता

माओवादी समस्या वार्ताको माध्यमद्वारा शान्तिपूर्ण तरिकाबाट समाधान हुनुपर्दै भन्ने धारणा स्वदेशी र विदेशीहरूको रही आएको छ । अतः वार्ताको माध्यमद्वारा समस्याको निराकरण हुनुपर्दै भन्ने आवाज सुर्देखि नै उठेको थियो भनेर माथि नै चर्चा भै सकेको छ । यसले नेपालको छुवी र प्रतिष्ठालाई राम्रो गर्दैन भन्ने कुराको इगत गर्दै जटील हुै गढरहेको माओवादी समस्यालाई समाधान गर्न तत्कालै आवश्यक कदमहरू चालन एम्नेष्टी इन्टरनेशनलले समेत सुकाव दिएका थिए । फलतः मानव अधिकारवादीहरूको विशेष पहलमा २०५९ सालको

मध्यतिर लगभग चार महिनासम्म सरकार र माओवादी दुवैले युद्धविरामको घोषणा गरी वार्ताद्वारा सहमतिमा आउन राजी भए । तर वार्ताका क्रममा दुइ समूहवीच एकमत कायम हुन भने सकेन । वार्ता असफल हुनाको प्रमुख कारण सविधान सभा थियो । सरकार सविधान सभाको आवश्यकता नभएको कुरामा जोड दिन्थे भने माओवादी आफ्ना सम्पूर्ण माग थन्काएर भएपनि सविधान सभाको बकालत गरेका थिए । अन्ततः माओवादी पक्षले वार्तालाई लत्याई पुनः जङ्गल पस्ने निर्णय लिए । शान्तिवार्ताबाट अल्लर्गिएको संकेत दिएको ४८ घण्टा नवितै माओवादी पक्षले मसिर द गते देखि पुनः हिंसात्मक राजनीतिलाई अंगाले । यस पटक स्याङ्गजाको इलाका प्रहरी कार्यालय तथा दाइको सैनिक व्यारेकमा जाइलागेपछि समस्या अरु जटील बन्न पुग्यो ।

हत्या, हिंसा र आतंकबाट वितृष्णा भोगिरहेका नेपालीहरू सरकार माओवादी वार्ता सफल हुन सकोस् र मुलकमा एक पटक फेरी शान्ति छाओस् भन्ने अन्तरहृदयदेखि कामना गर्दै आएकाहरू वार्ता असफल भएको समाचारले मर्माहत भए । उच्चोगपति, व्यापारीहरू शान्ति सुरक्षाप्रति विश्वस्त हुन नसकेको कारणले जोखिम उठाएर अर्वौं लगानि गर्न हिच्कचाउन थाले भने गाउँका कृषक, उच्चमी, व्यापारीलाई आत्मविश्वास साथ लगानी गर्ने वातावरण कायम हुन सकेन । उपभोक्ता र लगानीकर्ताहरू निस्कृताले उत्तादन र रोजगारीमा हास आई अर्थतन्त्रमा मन्दी देखापन्ने अवस्था फेरि आइप्यो । त्यसमाथि सुर्खेत, रुकुम, कालिकोट, दैलेख, दाङ, सल्यान, काश्की, मकवानपुर, सल्यान, काश्की, मकवानपुर, स्याङ्गजा, संखुवासभा, ताप्लेजुङ, खोटाङ, मनाङ, रसुवा, अछाम आदि जिल्लाहरूबाट माओवादी गतिविधिहरू सुरू भएपछि परिस्थिति अरु भयावह हुन गयो । माओवादी समस्यालाई समाधान गर्न एवं जनतालाई शान्ति सुरक्षाको अनुभूति दिन सरकारले २०५९ मार्ग ११ गते देखि अधिराज्यभर संकटकाल लागू गयो । तर माओवादी समस्या भने यथावत नै रह्यो । यसबीच शान्ति सुरक्षा कायम गर्न नसकेको हुनाले प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवा अयोग्य ठहरिए तथा उनी पदमुक्त भए । उनको ठाउँमा नियुक्त भएका लोकेन्द्र बहादुर चन्द्रले शान्तिवार्तालाई पुनः अगाडी बढाए पनि यो सफल हुने कुरामा जनता त्यति आशावादी छैनन् ।

छूँछ रिथितिको समाधानमा बुद्धिमर्गका उपायहरू

सरकार र माओवादीबीचको द्वन्द्वको स्थिति हरसम्बव प्रयासबाट शान्तिपूर्ण तरबले समाधान होस् भन्ने हाम्रो चाहना हो । यसको निमित्त बुद्ध बचन तथा बौद्ध विनय सार्थक सिद्ध हुनसक्छ । एशिया उपमहाद्विपका दुइ ठूला राष्ट्रवीचको असहज परिस्थितिलाई १९६० को दशकतका पञ्चशीलका आधारमा मित्रताको गाँठोमा बाँध्न नेपालको परराष्ट्र नीति त्यसबेला सफल भएथ्यो । विश्व जनसमुदायबीच विश्व भातृत्व र सहअस्तित्वको भावना विस्तार गर्न बुद्धद्वारा प्रतिपादित यिनै प्रचशील निकै

प्रभावकारी सिद्ध भएको छ । यसरी नै बुद्धका उपदेशहरू द्वन्द्वको स्थितिवाट सरकार र माओवादीलाई वार्ताको टेबुलमा सहमतिको मार्ग अवलम्बन गर्न प्रेरणा मिल्ने छ । उदाहरणको निमित्त बुद्धकालीन बज्जी संघमाथि कसरी विजय प्राप्त गर्न सकिन्छ भनेर बुद्धको मार्ग निर्देशन प्राप्त गर्न मगाधका सम्भाट अजातशत्रुका सन्देश वाहक भै आइ पुगेका वर्षाकारलाई सात मूलभूत कुराका पाना भैरहेसम्म (एउटा त्यो) राष्ट्रमा संकट आइपैसै भनेर कुरा सुनाएको उपदेश यहाँ उल्लेख हुनु प्रासंगिक देख्छु । भगवान् बुद्धले त्यसबेला वर्षाकारलाई त्यसबेलासम्म बज्जीहरूको अवन्नती हुने छैन जबसम्म उनीहरूः

- समसामयिक विषयहरूमा नियमित रूपमा बैठक, सभा आदि गरिरहन्छन् ।
- सामूहिक रूपमा एक भै उठबस गरी रहेका हुन्छन् ।
- उनीहरूबाट परम्परागत मान्यताहरूको पालना भै रहन्छ ।
- आफूभन्दा ठूला-पाकाहरूको उनीहरूले सम्मान गरिरहेका हुन्छन् ।
- वज्जी संघका महिलाहरूप्रति भद्र व्यवहार भै रहन्छ ।
- परम्परा देखि चलिआएको रिति रिवाज, विधि व्यवहार हरूको उनीहरूबाट संरक्षण भै रहन्छ ।
- जबसम्म अहंत तथा अन्य गुरुजनको उनीहरूले सम्मान गरी रहेका हुन्छन् ।

बुद्धका उपदेश त्यसबेलाको बज्जी संघलाई एकसूत्रमा बाँधन सफल भएजस्तै वर्तमान माओवादी समस्या सुल्काउन आज पनि उत्तिकै सार्वभिक देखा पर्छ । यस्तो अवस्थामा सर कारले आफ्नो कमी कमोजरीलाई स्वीकारी माओवादी समस्या सुल्काउन अन्य पार्टीहरूसँग मिलेर सामूहिक छलफलद्वारा उपयुक्त उपायहरू पहिल्याउन सकिन्छ । प्रजातन्त्रको पुर्नस्थापना पछि माओवादी समस्या लगायत अन्य समस्याहरूका कारणले जनतामा छाएको निराशको कारण बहुलीय व्यवस्था नभएर राजनैतिक दल, नेताको आचरण र व्यवहार भएको स्वीकार गर्दै सबै पार्टीहरूले आत्म मुल्याङ्गन गरी आफूलाई सुधार गर्नुपर्ने धारणा नेपाल पत्रकार महासंघद्वारा प्रजातन्त्र दिवसको उपलक्ष्यमा २०५८ साल फागन ८ गते ललितपुरमा आयोजना भएको फागन ७ र वैचारिक स्वतन्त्रता विषय गोष्ठीमा सहभागी वक्ताहरूद्वारा अभिव्यक्त भएको उद्गारले पुष्टी गरेको छ । विचार गोष्ठीमा १० वर्षको दौरानामा जनतालाई के दियो राजनैतिक दलहरूले समिक्षा गर्नु पर्छ भनेर समसामयिक विषयमा पार्टीहरूबीच सभा बैठक आदि बर्सी छलफल गर्ने संस्कार नभएको, सामूहिक बैठक बस्ने परिपाटी नभएको कुरालाई स्वीकारेको पाइएबाट बुद्धका उपदेशहरू अहिलेसम्म पनि उत्तिकै सार्थक रहेको कुरा चरितार्थ हुन्छ । त्यसैले भगवान् बुद्धका सात अपरिहार्य सन्देशलाई चतुर्बहिराहर अन्तर्गत मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षाको भावना सहित प्रयोगमा ल्याएमा वर्तमान द्वन्द्वको स्थिति सुधार हुने कुरामा कुनै प्रकारको शंका छैन । ♦

भगवान लुम्ब

□ श्रावणेर अस्त्रियो
विश्व शान्ति विहार
कक्षा-८

जन्म भयो सुन्दर वगैचामा
महामायादेविको कोखबाट
विश्वमा शान्ति छनुभयो
आफ्नो शुद्ध चित्तबाट ॥१॥

राग द्वेष मोहलाई त्यागी
आफ्नो पत्नी पुत्रबाट टाढा रही
उपदेश दिनुभयो शान्तिका लागी
आफ्नो पारिवारिक सुखलाई त्यागी ॥२॥

शान्तिका महानायक हुनुभयो
विश्वको ज्योति भनी चिन्नुभयो
सवैलाई सत्मार्ग देखाई
पापबाट जोगिने उपदेश दिनुभयो ॥३॥

६ वर्षसम्म तपस्यामा लीन रही
बुद्धत्व लाभ गर्नुभयो
८० वर्षको उमेरमा
कुशीनगरमा महापरिनिर्वाण
प्राप्त गर्नुभयो ॥४॥

सकल प्राणीमात्रया भिं जुइमा, दुःख मदुपि जुइमा,
भय मदुपि जुइमा व सुखपूर्वक हृवनावने फुपि जुइमा ।

ताम्राकार हाउस
Tamrakar House

The Family Store

शुक्रपथ, यो, फोन : ४२५९९०७, ४२५९८०७
४२४५३४८

फैक्स : ४२५९३१७

आनन्दलुम्ब

नेपालभाषा

दैं पासा दैं

□ राणेन्द्र देव थकु

दैं पासा दैं मिखा याकन कै
देय भीगु वनेत्यन विदेशीया ल्हातय
अधर्मीतयसं लाकाच्वन धर्मया नामय
दैं पासा दैं मिखा याकन कै
दे व धर्म बचेयाये मफुत धासा:
म्वायेगु स्वया ला सिइगु हे ज्यू पासा
दैं पासा दैं मिखा याकन कै
ध्वाथुका च्वन भीत भीगु आत्मवलं
घयपु तःजिगु विचार त्वःता क्वट्यंगु
दैं पासा दैं मिखा याकन कै
संस्कृति थःगु संस्कार व्वलंकी
राष्ट्र व अस्तित्व थःगु म्हसिकी
दैं पासा दैं मिखा याकन कै ।

जीवन शर्गःथैं थिई

विकार भीगु खः
वयात भीसं वांछ्वेमा
अहंकार न वाँला मजू
हाकुतिना: न्हंका-सालुका छ्वयमा:
ल्वय् छताजि खैं खः
भी म्ह लिसें अलगग दु
ज्ञान थ्व जब ध्वाथ्युई
जीवन भीगु स्वर्गःथैं थिई
प्रशिक्षकः नेवार भाषा सिकौ
थैंकन्हे: नेपाल भाषा तथा सांस्कृतिक संघ,
भीपुचः विराटनगर

Shopping Center

पुतलीसडक, यो, फोन :

संघ दर्शन

□ सत्यनारायण गोयन्का

उनको आँखामा उत्सुकता छाएको थियो । कोशल देशका धनकुवेर सुदूत राजगृहमा आफ्नो ससुरालीको विशाल भवनको ढोकाको खम्बामा अडेस लगाएर उभिरहेको थियो । उनको सालो एवं बहिनीको लोगने, ज्वाई राज्यश्रेष्ठ पटक पटक उनलाई अनुनय विनय गरिरहेका थिए कि हिजो साँझ मात्र त्यति लामो यात्रा पूरा गरेर आउनुभएको छ, आज राती पनि राम्री सुन्त पाएन भित्र कोठामा विश्राम गर्न जानु जब भगवान् भिक्षु संघ सहित यहाँ आईपुग्नु हुन्छ तब म खबर गर्नेछु । तब उहाँको स्वागतको लागि यहाँ आउनुहोस् । भगवान् केही बेर पछि आउनु हुनेछ । तबसम्म विश्राम गर्नुस् । यात्राको थकाई मेट्नुस् ।

सुदूतले मुस्कुराउदै टाउको हल्लाए तर त्यहीं खम्बाको सहारामा उभिरहे । नगरश्रेष्ठिले द्वारपाललाई भित्रबाट एउटा चौकी ल्याउन इशारा गर्यो । चौकी माथि चकटी र त्यसमा सेतो कपडा विछ्याई दियो । श्रेष्ठिको आग्रह अनुसार सुदूत सेठको मनमा तथागतको कल्याणी-वाणी गुञ्जिरहेको थियो । बार-बार उनको चित्त र शरीरमा खुशी छाऊँथ्यो । मन हृदयवस्तुमा रथ्यो भने उत्पाद-व्ययको सूक्ष्म कणहरू निरीक्षण गर्न थाल्यो । यस अवस्थाको बोध गदा गर्दै विहान अनुभव गरेको एक अवस्थाको सम्फना आयो र विहान भगवान्को वाणी सुन्दै यस सूक्ष्म अनित्यवोधको अनुभव निरूद्ध भएको थियो, थोरै क्षणको लागि भए पनि इन्द्रियातीत, तरंगीत परम सत्यको साक्षात्कार भएको थियो । यस अनुभव पश्चात मानौ, अनेक जन्मको कर्म संस्कारको भारी बोझ निकाले जस्तो हलुकापन महसुस भएको थियो । यिनीहरू मलाई अहिले विश्राम गर्न भनिरहेछन्, त्यस परम शान्तिको अनुभव पछि त मानौ शावस्तीदेवि राजगृहको लामो यात्रा होइन अनेक जन्मको भवयात्राको थकाई मटिएको जस्तो भयो । म कति हलुको पनी महसुस गर्दैछु । म कति भाग्यशाली छु । त्यस क्षणिक अनुभवको भिठो स्मृतिले बार-बार मनमा सुखको लहर लहराइरहेको थियो ।

उनलाई खूद सम्फना छ । एक प्रहर अगाडिको घटना हो । सूर्योदय हनु पूर्वको समय थियो, आकाशमा प्रकाश पनि छाएको थिएन । मिरमिरे प्रकाशमा उनले तथागतको दिव्य, भव्य रूपको दर्शन गरेका थिए । अब दिउँसोको सम्पूर्ण प्रकाशमा फेरि एक पटक उहाँको दर्शन हुनेछ । त्यस समयमा अलि टाढा धमिलो केहि मानवी आकृति धुमिरहेको देखिएको थियो । ती सबै भगवानका भिक्षु संघ थिए । त्यस समय उनीहरू सबैको दर्शन गर्न

सकेको थिएन । अब भगवान् सहीत सबैको आगमन हुदैछ । सबैको एक साथ दर्शन हुनेछ ।

भगवानको भिक्षु संघको बारेमा नगर श्रेष्ठिले उनलाई जे जति बताएका थिए त्यसलाई सम्फेर उनको मन असीम श्रद्धाले भरपूर भयो । अहो, भगवानको भिक्षु संघ कति वर्णन गर्न योग्य छ, नमस्कार गर्न योग्य छ, प्रणाम गर्न योग्य छ, बन्दना गर्न योग्य छ, अभिवादन गर्न योग्य छ । यस्तो आदर्श बुद्धप्रमुख भिक्षु संघको साक्षात दर्शन गर्नको लागि उस्को मन चंचल थियो । आँखामा असीम उत्सुकता छाएको थियो ।

उनलाई धेरै बेर पर्खिनुपरेन । शीघ्र नै राजपथमा भगवान् आईरहनु भएको देखियो । उहाँको पछि पछि भगवानको जस्तै गेरू वस्त्र लगाएका भिक्षुहरूको लामो लाईन देखिपन्यो । नगरश्रेष्ठिले उनलाई भनेका थिए कि भगवान् कोहि दाताको घर अगाडि उभिएर भिक्षाम् देहि भनेर भन्नुहन्न । भिक्षाको लागि आएको भिक्षु पनि गृहस्थ्यको घर अगाडि बढ्दछ । कुनै घरबाट दान दिन आएन भने पनि त्यसै घरको निवासिहरूको मंगल कामना गरेर अगाडि बढ्दछ । तर यस्तो कमै मात्र हुन्छ । वास्तवमा गृहस्थ्यहरू दान दिने प्रतीक्षा गरिरहन्न्छन् । ता कि यस्ता सन्तहरूलाई भोजन दान दिएर आफू असीम पूण्यलाभी हुनसक्नु । उनीहरू कसैको घर अगाडि भिक्षा पाउने आशाले उभिरहनु पैदैन गृहस्थ्यहरू पूण्यलाभी हुने अवसर पाउनको लागि पर्खिरहन्छन् । यसको तुलनामा अन्य गृहत्यागी व्यक्ति घर धेरै पिच्छै भिक्षा पाउन कराउँछन् । “आमा दान दिनु, तिम्रो परिवार फलोस् फुलोस् ।” कुनै घर ले दान दिएन भने ‘कंजूसहरू एक पैसा दान दिन नसक्ने । यति धेरै सम्पत्तिको केताँ एकलै मोज गर्दैस् । तेरो यस्तो होस्, त्यस्तो होस् भनेर सराज थाल्दैन । सेठ सुदूत सोचिरहेका थिए यदि साँच्चै यस्तै हो भने यी दुइ प्रकारका गृहत्यागीहरू बीच कति धेरै भिन्नता छ ।

आज त बुद्ध प्रमुख भिक्षु संघ नगर श्रेष्ठिको घरमा भोजनको लागि आमन्त्रित छ । त्यसैले घर पिच्छै रोक्न आवश्यक थिएन । सबै जना एकनाशले नगर श्रेष्ठिको घर तरफ लाग्दै थिए । सबैको आँखा सुकेको थियो । अन्य गृहत्यागीहरू शहरमा आए भने यता-उता हेरेर कसले दान देला ताक्दै हिँड्छन् । भगवानको भिक्षु संघ भगवान् भै अगाडि दुइ कदम अथवा चार कदम टाढासम्म मात्र आफूनो दृष्टि सीमित राख्दै बिस्तारै हिँडिरहेछन् । एकजनाले पनि यताउता हेरेका छैनन् । आपसमा कुराकानी पनि गरेका छैनन् । सबैजना मौन छन् ।

अन्य गृहत्यागीहरू भिक्षाटन गर्न नाच्छे गाउँदै, डमरु ढोल बजाएर अथवा ताली बजाउँदै जान्छन्। कोहि आपसमा कुराकानी, तर्क-वितर्क, वाद-विवाद गर्दै निंदा आत्म प्रशंसा गर्दै आउँछन्। कोहि कोहि गृहत्यागी, महांत, मठाधीश आफ्नो शिष्य मण्डलीका साथ सजी धजी, सुसज्जीत पालकीमा बसेर आउँछन्। तेल लगाएको लामो कपाल विभिन्न फूलले सजाएर, आँखामा गाजल, कानमा कुण्डल, गलामा माला, औलामा रत्न जडित स्वर्ण मुद्राहरूको औठी तथा अन्य सुन्दर एवं बहुमूल्य वस्त्राभूषणहरूद्वारा सज्जिएर बाहिर आउँछन्। कोहि शरीरमा खरानी घसेर, जटामादाहीमा खरानी रगडेर आउँछन्। कोहि कम्मरमा लगौटी लगाएर त कोहि नग्न रूपमा आउँछन्। जसलाई देखेर पौढ गृहिणी तथा नवयुवती किशोरीहरू लाजले निहुरिनु पर्ने हुन्छ। यिनीहरूलाई देखेर कोहि घर भित्र जान्छन्। ती गृहत्यागीहरूको तुलनामा यी भिक्षुहरू शालीनतापूर्वक शरीरलाई पूरा ढाकेको वस्त्र लगाएर आउँछन्। यिनीहरूको चिवर पनि महांगो छैन, साधारण छन् तर स्वच्छ छन्। फाटिएको ठाउँमा सिएको छ। सबै सौम्य, शिष्ट र शालीनताको प्रतिमूर्ति भै देखिन्छन्।

बुद्ध प्रमुख भिक्षु संघको यो लाईन नगरश्रेष्ठिको घर तर्फ अगाडि बढौदै थियो। सबैको चेहरामा भरखर उदाएको सूर्यको प्रकाशको किरण परेको थियो। भगवानको त के वर्णन गर्दै, ध्यानलाभी सबै भिक्षुहरूको चेहरा अंतर्पले दीप्त थियो। सबै ओजस्त्री, तेजस्त्री, सबै शान्त, संयमित र सबै विनयती देखिन्थ्ये।

अनाथपिण्डक श्रेष्ठि सुदृत प्रसिद्ध दानी थिए। उसले भिन्न-भिन्न तीर्थहरूमा, विभिन्न सम्प्रदायहरूका संगठन आश्रमका गृहत्यागीहरू आफ्नो दानशालामा आएको देखेका थिए। तर यसरी प्रतिवद्द, अनुशासनवद्द, संयमवद्द, नियमवद्द त्यागीहरूको संघ, जीवनमा पहिलोपटक देखेका थिए, यो देखेर उनको मन खुसीले गदगद भयो। उनी अतुल अपरिमित श्रद्धाले भरपूर भएर टाउको निहुच्याउँदै रहे। यस अनुपम संघ-दर्शनले उनको रौ-रौ खुसीले भरिएको थियो। उनको हात स्वत जोडिन पुग्यो। मुखबाट “साधु। साधु। साधु” को मंगल वाणी निस्कियो। आँखाबाट अनायास अविरल अश्रुधारा निस्कियो। धाँटी सुक्यो। केही क्षणसम्म भावविभोर भएर त्यहीं उभीरहे।

भगवान् तथागत सहित भिक्षु संघ राज्य श्रेष्ठिको ढोकासम्म आइपुग्दा उनको होस् फर्किसकेको थियो। नगर श्रेष्ठ र उनकी श्रमती तथा अन्य स्वजन- परिवारजनहरू बाहिर आएर भगवानलाई स्वागत गरे, प्रणाम गरे। श्रेष्ठ सुदृतले पनि उनीप्रति स्वागतका केहि शब्द भनेर पञ्चाङ्ग प्रणाम गरे।

३६

भगवान् आफ्नो भिक्षु संघ सहित हवेली अगाडि रहेको विशाल प्रांगणमा प्रवेश गर्नुभयो। दुवै श्रेष्ठहरूले भगवानसँग कुशलवार्ता गरे। उनीहरूले र अन्य सबैले बुद्ध सहित भिक्षुहरूको खुद्दा धोए र भिजेको खुद्दा सेतो खुद्दा पुछ्ने कपडाले पुछ्ये। भगवान् भोजनको लागि विद्याइएको प्रमुख आसनम बस्नुभयो। भिक्षुहरू पनि आ-आफ्नो आसनमा गएर बसे।

भोजन पस्किने समय आयो। परिवारका सबै जना खिर, भात तथा विभिन्न प्रकारका व्यञ्जन तथा मिठाईले भरेको पात्र लिएर उभिएका थिए। सेठ आफ्नो हातले भोजन राख्दै थिए। उनको आग्रहले सुदृत सेठले पनि केही व्यञ्जन र मिठाई दान दिए।

भोजन शुरू भयो। सुदृत सेठ भगवानको सामु तल एउटा आसनमा बसे सबै भिक्षुहरूको आँखा भुकेको थियो। केवल भोजनपात्रसम्म मात्र दृष्टि सिमित थियो। भोजन गरिरहेका भिक्षुहरू कसैसँग पनि कुराकानी गरिरहेका थिएनन्, खाना खाँदा न कुनै आवाज आईरहेको थियो, न कसैले हात ओढ चाटिरहेका थिए। पहिलो गाँस निलिसकेपछि मात्र दोस्रो गाँस लिन्थ्ये। अत्यन्त शालीनतापूर्वक भोजन ग्रहण गरिरहेका थिए। भोजन ग्रहण पछि भगवान् उठ्नु भयो, आफ्नो भिक्षापात्र स्वयं आफैले पखाल्नु भयो र पुनः आफ्नो आसनमा आएर बस्नु भयो। उहाँ पछि अन्य भिक्षुहरू पनि एक एक जना गरेर उठ्नुभयो र आ-आफ्नो पात्र पखालेर पुनः आफ्नो आसनमा आएर बस्नुभयो। भोजन दानको कार्यक्रम सौम्य तथा शान्तिपूर्ण ढंगले सम्पन्न भएको देखेर सुदृत सेठ भन् विस्मयविभोर भए। साधकहरूको यस्तो अनुशासित संघ उनले पहिलो पटक देखेका थिए। जसबाट उनको मनमा असीम श्रद्धाभक्ति उल्लेख आयो।

केही समय पछि भगवानले पुण्यानुमोदन गर्नुभयो र गृहस्थधर्म बारेमा भन्नुहै अत्यन्त मुटु छुने धर्मदेशना गर्नुभयो। उपस्थित सबै गृहस्थहरूले अती श्रद्धा-भक्तिपूर्वक श्रवण गरे र भगवान् तथा भिक्षु संघको बन्दना गरे। यसपछि भगवान् उठ्नुभयो र जसरी आउनु भएको थियो त्यसरी नै नापी तौलदी पाईला चाल्दै शीतवन तर्फ प्रस्थान गर्नुभयो। भिक्षुसंघले त्यसै प्रकार अनुशासित ढंगले उहाँको अनुगमन गर्नुभयो। सुदृत सेठ आफ्नो विश्राम कोठामा आएर केही बेर आँखा बन्द गरेर बसे। यस्तो श्रेष्ठ संघ-दर्शनले उनको रौ रौमा खुशी छाएको थियो। मन भाव विभोर भइरहेको थियो। धन्य छ, यो आदर्श भिक्षु संघ, जसलाई यस्तो आदर्श धर्म शास्त्रा प्राप्त भएको छ। यस्तो चिन्तन गर्दा गर्दै स्वयं धन्यताको उद्देश भावले विभोर हुन पुगे। अनायास उनको मुखबाट साधुकारको मंगल शब्द निस्कियो- साधु। सुधु ॥ साधु ॥

(श्रोत: हिन्दी विपश्यना पत्रिका, आषाढ पूर्णिमा, १९९७)

धर्म-दायाद.....

□ ज्योति शाक्य, कालिम्पोद्

मतिना कायम्हयाय् प्रति भं क्वातुगु भाव थथे व्यन मगधपतिं
“सुधर्मया हा: छिमि नुगलय् थुलि क्वातुगु थौ हे तिनि सिल जि
प्रव्रजित जीगु खं जिं व्यय् न्हयः हे धारणा मनय् दुपि खनि
छखें जि लय्ता छखें थःत छु मनय् मल्वः थे तागु दनि ।”

ब्बल उत्सुकता कायम्ह, “छाय् वा ! भवभय फुकेगु ध्येय क्या:
सम्यक् चर्याय् पायत् थ्व जीवन, मल्वःनिगु अझ छु द्वंगु दया? ”

धाल समाटं न्हिला: मुसुहु, “मदु द्वंगु वा दोष गनं स्वयां
नान्यने माःगु दु विरोध सुयागु, न जीवी अधिकार हन स्वयां

तर थ्व अवस्थाय् थःहे प्रव्रजित मजूस्य दाता मात्र जुया:
वैशं नकतिनि जापिं कायम्हयाय् दुष्कर विराग लैपुइ छवया:

राज सुखय् थः लिप्त जुया: जक चंम्ह धायकेगु लोकजनं
अशोभनीय थ्व धा: थे च्चंच्चन, थःत थम्ह दुन्य मनय् गनं ।”

जुजुया थज्यागु खं न्यना: हानं राजपुत्र महेन्द्रया
थःत परीक्षा क्या च्वगुला वैये संशय मनय् लुया:

खंया धार हे मेख्यर लाः थे विधन-वःगु थे मती लुया
गम्भीर जूगु सीदत, अथेन धाल संयमित भाव क्या:

“उचित मखना वा ! थ्व निराधारगु आशकां मन स्वत्तुस्वकाः
ईं जक सितिं छवेगु मजुइला असमंजसताय् थःत लिकाः

धर्म-दायाद दइगु छितः, जिमि जीवन न्याइगु वोधि जलय्
स्वेच्छां सहमति दुगु थ्व भीगु ज्याय् संकेच विधनं छाय् थ्व विचय् ।”

राजपुत्रीया सःनं तायदत, “खः वा ! म्हासुगु वस्व पुना:
सुगतया पवित्र सतवचनामृत सर्वत्र दिगन्त थ्वक्क कना:

आदि मध्यान्त सदां कल्पाण जीगु सुधा सकसितं इनाः
परदेश हिला: जुइबले थःगु देशया धर्म ध्वज ज्वना:

सार्थक जुया थ्व जन्म, प्राप्त जुइ दिव्य आनन्द गुलिथ मनय्
तुलनाय् नगण्य क्षुद्र मजुइला सुख धा:गु थ्व भी लायकु दुने ।

जूलिसे धर्म प्रचार लोकय् छिगु गौरवया स्वाँ भव्य जुया:
हवइ भं व्यव्यें इना विया: अझ सुगान्ध सौरभ सुकीर्तिया ।”

हेका: थ्वीका: प्रेरित याय् हे म्बाल प्रव्रज्या कायक्यनिति
कायम्हयाय् निम्हं जीवन अर्पण यायेत स्वयं हे धर्म निति

अविचल श्रद्धा दृढ संकल्पं क्वातुक थःपिनि चित्त चिनाः
वनेत तत्पर जुया: न्हयवः हे वचन पिया: जक च्वगु खना:

कथहं....

शिद्वार्थीया शंखेण

□ बुद्धरत्न शाक्य ‘क’

लक्ष्य धनया अन्तिम निगूगु विश्वन्तर जुया: व लूवन
अहो हेतुया संस्कारधनं उच्च क्लय् हे लावन,
जन्मजन्मया तपस्या थन राजकुमार जुइखन
राजकुलय् जन्म जुयां नं वीतरागी वया जीवन,

यक्व जन्मया त्यागफलं मदु असन्तोष वया छु नं
राजमहलया शान्त छहारिइ ब्बलन कुमार गुलि याकनं,
जानी गुपिनि ध्यान-दवुलिइ पूवंकल शिक्षा थःगु वं
कुमारयात हयेमाल भम्चा थ्वल दरबारय् बुलुहु खं नं ।

ज्वःलाःगु संस्कार कुल अनुकूलम्ह लुल वैत सम कुमारि नं
मन्दिरादेवि नायाम्ह मय् जु जुल वया लानि थःहे भनं,
शील समाधि प्रज्ञा दुव्यूम्ह तिमिला थे चक्रम्ह उनं
स्वामिभक्त जुया: व हसिवसि उलि हे विलिविलि जागु श्रद्धा जुनं ।

समयं दत इमि सन्तानधन कृष्णाजिनि जालिमकुमार नाम
मंगलदेसय् मंगल सन्मान मंगल किसि इमि धन हे नं,
अमंगल देसं फंवल उम्ह किसि दुविधा यक्व मनय् ब्बलन
दानवीरया जन्म जीवनं गथे त्यःतेफै दान वीगु मनं ।

दरबार व जनतापित कन पनेमते स्व दान वीत थन
मंगल किसि मदयेवं अन मज्जीगु देसय् मंगल नं,
सकलसिया सः छगु जुया: दान वनेमाली थःनं किसिनापं
त्यागया पला: गुबले लिमच्यूम्ह वैत पती गथे उगु ख्याच्चलं ।

मंगलकिसि ला दान वियाबिल तयार जुल प्याहां वनेत नं
देसबासिया स्याःगु नुगःयात तयेत स्वल वं आदर नं,
मस्तयत तक वःगु व्यवधानं दरबारदुने जुल कोलाहल नं
केवल जनताया राजा राजाया जनता मखु अन ।

मम्चा व छ्यपित धाल वनेमते जुजुं कुमारनापं
गन गुजाथाय् लाइगु वनय् फयेफैमखु स्व दुख अन,
थःथिति सुख फुक सकतां कुमार हे खः जिगु जीवन
खःगु नुगः व अनार्नाद गथे सुचुके थ्व जिगु मनं ।

कथहं....

आगाम्बद्धु भूमिं

One Truth for All

□Master Hsing Yun
Taiwan

In ancient times, powerful people often had gold and jewels, and sometimes even slaves, buried in their tombs with them in the mistaken belief that these things would follow them into the next life to serve them. Their thinking was based on the false notion that future conditions of their lives could be arranged in accordance with the transitory customs that happened to be obtained at the times of their deaths. The simple obviousness of their grandiose misconceptions should serve as a reminder to all of us that the truth is not something that we can simply wish into existence. The future conditions of our lives are based on nothing other than the intentions we act upon today. The Vinaya says, "When the fruits of retribution have ripened, there is nowhere you can hide."

Though there are many people who understand that truth is universal, there are still far too many who do not. Vast numbers of people use force to get their way. They cheat, lie, and frighten others only to bring some low benefit to themselves, or to their mistaken notion of what the "self" is. A self based on greed and anger is a complete delusion. It is a self-generated parody that mocks its inventor at every turn. Contrast such unbridled selfishness to the enlightened awareness of Chang Tsai (1020-1077), who said, "Base your mind on heaven and earth. Base your life on the needs of people. Study to attain deep wisdom. Bring peace to all things." This sensibility is the basis of a social ethic in which the one lives for the many and basis of a social ethic in which the one lives for the many and takes its sense of worth from the contributions it makes to others and not on the benefit it receives from them. Chuang Tze said, "The truth already is clear. Reward and retribution simply follow in accordance with it." He also said, "Heaven and earth were born with me. All things are one with me. :" When Galileo refused

佛光山

to repudiate what he knew to be true, he stood for the truth in the face of considerable danger.

In a perfect society, each citizen would understand the universality of truth and honor the rights and needs of others. A good society must be based on democratic principles, and yet when a democracy

loses sight of the rights of its minority members and allows the wishes of the majority to control everything, there will always be problems. The rights of those who voted for the losing side of an

election are fully as important as those who voted on the winning side. Objective standards of law and behavior must be respected at all times, and all members of any given society must be equal within those standards. When one group seizes power from another and flouts the basic rule of law, chaos inevitably follows. A good thing cannot come from a bad intention. Sun Yat-Sen meant essentially this when he says; "we must all work for the good of this world."

In Buddhism, Leadership within a lineage is passed on from one master to the next. This system has provided Buddhism with a rational and orderly way to preserve its traditions. If we were to ever lose respect for this tradition, Buddhism would quickly decline into a system wherein "people were respected, but not the Dharma," or wherein "master was respected, but not the truth." When the Diamond Sutra speaks of "not clinging to any idea of a self," it is speaking of humbling ourselves before an objective standard of truth that is great than any idea we can form about it. When we have truly abandoned all tendencies to act selfishly or to "cling to any idea of a self," we will have entered upon the deepest layers of truth taught by the Buddha, for transcendental truths can only become a living part of us when we have utterly abandoned all thought of clinging to any of them.

When we base our lives on universal truths, we learn to face life's problems with a more productive attitude. All things depend on both causes and conditions. If the cause is present, but conditions are not, then there cannot be a result. Some people have a lot of talent, but they never get the chance to use it. Other people have little or no talent, but since conditions have been right for them, they are given a chance to use their limited abilities to the fullest. Nelson Mandela spent thirty years languishing in jail until condition was right for him to become president of South Africa. He had great talent, but he was not able to use it until conditions were right for it to flourish. Sun Yat-Sen tried to overthrow the Ch'ing Dynasty many times before he at last succeeded. This is a universal truth and it is a great help to recognize it as such. When we fully understand this truth, we will not feel so frustrated and we will not feel that there is something unfair about the way our lives have preceded. Just as a flower, requires sunlight, water, and good soil to bloom, so human talents require many external conditions before they can be fully expressed.

It is important to have a clear recognition of the rarity of all events. The environmental movement has made us all more aware of the preciousness of our natural surroundings, making us think that human life should proceed in the same way as the lives of animals? I hope not, for in the animal realm, the strong rules the weak, and the ruthless prevails. It would be tragedy to interpret life in the human realm is precious most of all because it provides us with the opportunity to study the Dharma and to practice compassion.

There is one truth of all of us, and this truth is the truth taught by Shakyamuni Buddha. The Dharma is true one every continent and in every realm of existence. As we move into the next millennium I hope that all of us will do our best to make this world a place wherein the deep moral principles of the Dharma become the one truth that governs us all. May the Buddha bless all of you and lead you toward those things that will be of the greatest benefit all of you.

The Best Gift

Giving of others gifts is an art in life. People have always given gifts to each other as gestures of care, gratitude, and blessing. However, gifts should be given appropriately to be of true worth and value. Otherwise, they cause embarrassment, trouble, or

even displeasure, thus losing their meaning.

For instance, if we give a diabetic a box of candy, we are being ignorant of his or her situation. Most people bring flowers to people who are hospitalized, but many are

allergic to pollen, or the plants may even be a means for spreading harmful microorganisms. Or, on hearing that others are sick, gift of medication, special treatments and tonics seem appropriate. But, it is important to be careful that the treatments are appropriate for the illness, or they will create more harm than good for the patient. Similarly, many consider gifts of food such as cookies or cakes as suitable. However, they do not realize that food such as cookies or cakes as suitable. However, they do not realize that food with little nutritional value hinders the patient's recovery and is therefore inappropriate.

So, what are appropriate gifts? Nowadays, people like to give books, gift certificates, prayer beads, or subscriptions to papers and magazines. These are meaningful gifts. The most appropriate gifts we can give our friends and relatives are those that can truly benefit them upon receipt -sound advice such gift. While advice may sometimes be hard to take, it does, however, show them that we care.

What is the best gift? Joy is the best gift! Gifts of diamonds and jewelry may not Joy if the recipient does not like them. Therefore, bringing joy is the best gift. Similarly, respect and acceptance are also great gifts.

Appropriate gifts enhance friendships. The best gift between spouses are mutual can give their children are education and the cultivation of right views, as well as teaching different skills and knowledge that will help them cope with life. The best gifts children can give their parents are respect and appreciation of their parents' hard work and not causing them anger or worry.

It is the practice of most people to give present on special on occasions such as Christmas, the New Year, birthdays, anniversaries, or for housewarming events, promotions, and graduations. However, at times of need, loss, and grief, a helping hand, a caring gesture, and words of comfort are most needed. Offering those in need some positive causes and conditions, practical solutions to their problems, or even a wish of peace and harmony is best way to give. Giving others good causes and conditions, strength, knowledge, skills, and conveniences to start anew are truly the best gift of all.

आनन्दकुटी विहारमा बुद्धपूजा धर्मदेशना

२२ मंसिर, स्वयम्भू। आनन्दकुटी विहार स्वयम्भूमा सकिमिला पुन्हीका दिन मासिक बुद्धपूजा-धर्म देशना, दान प्रदान एवं भोजन कार्य श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरूको उपस्थिति माम सम्पन्न भयो । आनन्दकुटी विहारका प्रमुख, विहार गुठीका अध्यक्ष एवं आनन्द भूमिका प्रमुख सल्लाहकार आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थिवर समक्ष पञ्चशील प्रार्थनापश्चात् विहार गठीका सचिव भिक्षु धर्मसूतिले धर्म देशना गर्नुहुँदै व्यवहारिक शुद्धितर्फ जोड दिनुभयो भनेत त्यतिवेला श्रामणेर कुमारजीवले पनि कथा भन्नुभयो भने उपस्थित सम्पूर्ण भिक्षु, श्रामणेर अनागारिका एवं सम्पूर्ण उपासक उपासिकाहरूलाई जलपान-भोजन व्यवस्था कार्यक्रम आनन्दकुटी विहार दायक सभाको व्यवस्थापनमा सम्पन्न भयो ।

नरेश भूमिवोल अदुल्यादेजको ७६ औं जन्मोत्सव
१९ मंसिर, लुम्बिनी । थाइ नरेश भूमिवोल अदुल्यादेजको ७६ औं शुभ जन्मोत्सवको अवसरमा लुम्बिनीस्थित थाइ बुद्ध विहारमा एक समारोहको आयोजना गरियो । समारोहमा १० दिनको दुर्लभ प्रदर्ज्या ग्रहण गरेका खोकना स्थित जितापुर गन्धकुटीका उपासक-उपासिकाहरूलाई प्रमाण-पत्र वितरण गर्दै विहारका प्रमुख भिक्षु विरायुद्धो (फा. विदेश वोधिखुन) ले जीवनमा एक पटक भएपनि भगवान् बुद्ध जन्मनु भएको लुम्बिनीको दर्शन गर्नु र प्रब्रज्याको दीक्षा लिनु ठूलो पुण्य कार्य हो भन्नुभयो ।

११ गते लुम्बिनी स्थित अशोक स्तम्भको परिसरमा भिक्षु विमलानन्द महास्थिवर समक्ष शील प्रार्थना गरी ३८ जना उपासक-उपासिकाहरूले बुद्ध धर्म अन्तर्गत रही प्रब्रज्या दीक्षा लिएका थिए ।

लुम्बिनीस्थित थाइ बुद्ध विहारको आयोजनामा भएको अस्थायी प्रब्रज्या कार्यक्रममा संलग्न नव प्रब्रजितहरूलाई भिक्षु निरण्डन, भिक्षु सुमेध र भिक्षु सुशीलले बुद्ध धर्मको प्रारम्भिक शिक्षा दिनुभएको थियो । यस्तै भिक्षु विमलानन्द, भिक्षु धम्मानन्द, भिक्षु जटिल, भिक्षु डा. लाम, भिक्षु विवेकानन्द, भिक्षु चन्द्ररत्न र पुरातत्वविद वसन्त विदारीले पनि बुद्धधर्मको शिक्षा दिनुभएको थियो । साथै, कपिलवस्तुस्थित ऐतिहासिक महत्वको राजा सुदोदनको दरबारमा अवलोकन भ्रमण पनि गराइएको थियो ।

धरानमा महापरित्राण सम्पन्न

२५ मंसिर, धरान । बुद्ध विहार धरानमा भिक्षु महासंघद्वारा पवित्र महापरित्राण पाठ सम्पन्न भएको छ । बुद्ध विहारको आयोजनामा सम्पन्न विशेष धार्मिक कार्यक्रम अगाडि शान्तिको

कामना गरी शान्ति प्रदीप यात्राको आयोजना गरियो । यसको लगातै भिक्षु अश्वघोष महास्थिवरले बुद्ध शिक्षाको उपादेयता र शान्ति विषयमा प्रवचन गर्नु भयो । महापरित्राणका दिन पाठ शुभारम्भ पश्चात् भिक्षु आनन्दले परित्राण पाठको महत्व र विशेषताका बारे धर्म देशना गर्नुभयो । कार्यक्रममा सुनसरी ज्ञानमाला समूहद्वारा बौद्ध भजन प्रस्तुत गरेको थियो । सो धार्मिक कार्यक्रमका लागि काठमाडौंबाट भिक्षु अश्वघोष महास्थिवरको नेतृत्वमा भिक्षु श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूको उपस्थिति रहेको थियो ।

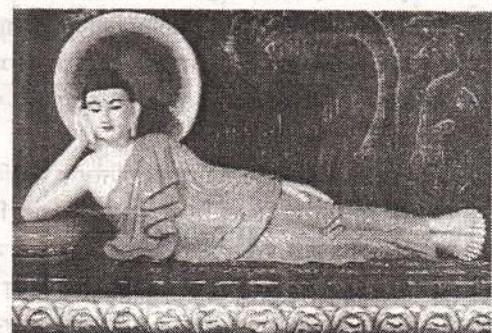
नगदेशमा विभिन्न कार्यक्रम

१ पुष, भक्तपुर । नेपालको बुद्ध शासनमा निरन्तर रूपमा योगदान पुर्याउदै आउनु भएका दानवीर दाता उपासक ज्ञानज्योति कंसाकारलाई शिश्र स्वास्थ्य लाभ तथा दीर्घायुको कामनागरी नगदेश बौद्ध समूहको आयोजनामा एक धार्मिक प्रार्थना सभाको आयोजना गरिएको छ ।

सोही सभामा समूहका लागि जग्गादाता उपासिका कंसमाया को निधनमा शोक व्यक्त गरी उहाँको गुणानुस्मरण एवं निर्वाण कामना गरियो । यसरी नै उपासक आशानर्सि मकैको देहावसान पछि नेत्र दानकार्य सम्पन्न भएको कुरा समूहका सचिव कृष्ण कुमार प्रजापतिबाट थाहा हुन आएको छ ।

आनन्द बुद्ध प्रतिमा ५० औं वर्षमा प्रवेश

३ पुस, काठमाडौं । ५० वर्ष अघि कृष्ण पाउरोटीका संस्थापक कृष्णबहादुर राजकर्णिकारले पाटनको हौगलबहालमा सुन्दर कलाकृतिको अनुपम नमूना आनन्द बुद्ध प्रतिमा स्थापना गर्नुभएको थियो ।

बुद्ध मूर्ति स्थापनाको ५० औं वर्ष प्रवेशको सुखद उपलक्ष्यमा यौटा धार्मिक कार्यक्रमो आयोजना गरियो ।

कार्यक्रममा भिक्षु कोण्डन्यले भगवान् बुद्धको उपदेश देशना

गर्ने क्रममा चैत्य र मूर्तिको विकासक्रम एवं यसको महत्व र विशेषताका बारे प्रकाश पार्नुहोदै पाँच दशक अगाडि स्थापित आनन्द बुद्ध प्रतिमा आजको सन्दर्भमा पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण भएको चर्चा गर्नुभयो । भिक्षु र अनागारिकाहरूको सहभागिता र हेको उक्त समारोहको कार्यक्रम बुद्धपूजा र शील प्रार्थनावाट शुभारम्भ गरिएको थियो ।

दिवंगत कृष्णबहादुर राजकर्णिकारका सुपुत्र एवं साहित्यकार घनश्याम राजकर्णिकार तथा रमेश राजकर्णिकारको आयोजनामा सम्पन्न सो समारोह पाटनको हौगलबहालमा स्थापित आनन्द बुद्धको भव्य प्रतिमास्थलमै सम्पन्न भएको थियो । आफ्नो पुर्खाले निर्माण गरेका सुन्दर सिंहशैय्याको आनन्द बुद्ध प्रतिमालाई अनुपम निविको रूपमा संरक्षण संवर्धन गरीराख्ने अभिसोच लिनुहुने यात्रा संस्मरणका सुपरिचित साहित्यकार घनश्याम र राजकर्णिकार पुरानो कुरा अझै यसरी स्मरण गर्न गर्दछन्- 'उहिले मेरा पिताजीले आफ्ना घरेलु कामकाज र घरपरिवारलाई समेत पर्वाह नगरी झण्डै एक वर्षसम्म हौगलबहालको परिसरमा डेरामा बसी निर्माण कार्यमा जुन उहाँले आफ्नो सम्पूर्ण तन, मन, धन खर्च गर्नुभयो, त्यो स्पिरिट उहाँमा कें-कस्तो प्रेरणा र उत्साहले जागेको हो कुन्ति ! यो बुद्ध मन्दिर र बुद्ध प्रतिमा स्थापना गर्दा उहाँमा एक प्रकारको अदम्य हौसला र उत्सुकता नै जागेको म अहिले पनि सम्फन्छु ।'

लुभूमा एकदिने बौद्ध जागरण सम्पन्न

१२ पौष, ललितपुर । युवा बौद्ध समूह तथा सुवर्ण छत्रपुर विहार लुभूको संयुक्त आयोजनामा लुभूवासीहरूकावीच विविध विषयमा एकदिने बौद्ध जागरण शिविर सम्पन्न भयो । युवा बौद्ध समूहका धम्मानुसासक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको ६० औ प्रव्रजित दिवसको उपलक्ष्यमा हुने विविध एकवर्षिय कार्यक्रम अन्तर्गत सम्पन्न सो शिविरमा विभिन्न वक्ताहरूले प्रशिक्षण दिनु भएको थियो । बुद्धको परिचय, धर्म के हो र किन ? नेपालमा बुद्धधर्मको इतिहास, बुद्धधर्म र सामाजिक सुधार, चतुर्यार्थ सत्य, जीवन-समस्या र बौद्ध समाधान विषयको प्रशिक्षण शिविरमा क्रमशः प्रशिक्षकहरू विषेन्द्र महर्जन, देवरजित, हर्षमुनि शाक्य, समूहका अध्यक्ष शान्तरत्न शाक्य, राजु शाक्य तथा विरल मानन्धरले प्रशिक्षण दिनुभयो ।

विहारका अध्यक्ष बाबुरत्न महर्जनको समाप्तित्वमा संचालित सो कार्यक्रममा सचिव रामगोपाल सिंह ले स्वागत मन्त्रव्य दिनु भयो । समूहका कोषाध्यक्ष एवं जागरण कार्यक्रमका संयोजक तेजनारायण मानन्धरले कार्यक्रमका सम्बन्धमा बोल्नुभएको सो कार्यक्रम समूहका सचिव मदन बहादुर तुलाधारले संचालन गर्नुभएको थियो ।

स्नातकोत्तर तहमा पनि बुद्धधर्म अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालयमा बुद्धधर्म अध्ययन विभाग अन्तर्गत

गत केही वर्ष देखि Post Graduate Diploma in Buddhist Studies संचालन पश्चात् यसवर्ष देखि स्नातकोत्तर तहमा समेत बुद्धधर्मको अध्ययन-अध्यापन कार्य थालनी हुने भएको छ । प्राज्ञिक दृष्टिकोणले मात्र नभई समिटिगत रूपमा बुद्ध जन्मभूमि नेपाल अधिराज्यमा बुद्ध, बुद्धधर्म दर्शन अनि बौद्ध संस्कृत र सभ्यताको प्राणालीबद्ध रूपमा अध्ययन-अध्यापन कार्य थालनी हुनु सबैको लागि सुखद समाचार हो । हाल बुद्ध धर्म अध्ययन विभागका विभागीय प्रमुख डा. नरेशमान वज्राचार्य हुनुहुन्छ ।

पुस्तक र पत्रिका प्रकाशित

बौद्ध जगतका स्मरणी व्यक्तित्वहरू

भक्तपुरवासी उपासक रत्न सुन्दर शाक्य परियति सद्भम्म पालक'द्वारा लिखित 'बौद्ध जगतका स्मरणीय व्यक्तित्वहरू-भाग ४' प्रकाशित भएको छ । लामो समयदेखि जीवनी लेखन विधामा संलग्न श्री शाक्यको यस पुस्तक भित्र स्वेदेशी र परदेशी बौद्ध जगतका अविस्मरणीय व्यक्तित्वहरूको जीवनलाई सरल भाषामा समेटिएक छ ।

विपस्सना दीपनीचा

म्यानमारका अग्न महापणिडत लेडी सयादोद्वारा रचित विपस्सना दीपनी नेपाली भाषामा अष्टमुनि गुभाजुद्वारा अनुवादित पुस्तक श्रीमती रेवती वज्राचार्य परिवारले प्रकाशन गर्नुभएको छ । यस्को मूल्य रु. २५ राखिएको छ । स्मरणीय रहोस् यस पुस्तकलाई नेपाल भाषामा भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरले अनुवाद गर्नुभएको थियो ।

पागाउँमा कार्यक्रम

५ पौष, चापागाउँ । नेपाल बौद्ध परियत्तिका केन्द्रीय परीक्षा ज्योतिर्द्वय विहारका कुमार उपासकको समाप्तित्वमा एक समारोहकावीच बासुदेव देसार 'केविद' द्वारा लेखन तथा संग्रह गरिएको "The Life of the Buddha of & The four Noble Truths" नामक ७६ पृष्ठको पुस्तक विमोचन कार्य सम्पन्न भएको छ । समारोहमा डा. गणेश बहादुर मालीले पुस्तकको समीक्षा गर्नुभयो । यसरी नै भिक्षु बोधिज्ञान, भिक्षु कोण्डन्य, शाक्य सुरेन, जगमोहन मेहेर कायाष्ठ, रामेश्वर देसार, दिल देसारले पुस्तकको महत्व सम्बन्धि प्रकाश पार्नुभयो । बासुदेव देसार र प्रकाशन परिवारका प्रतिनिधी गोकुल देसारले पनि बोल्नुभयो ।

समकालीन मातृभूमि प्रकाशित

समकालीन मातृभूमि पत्रिका देश्रो अंक प्रकाशित भएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय दर्शन, संस्कृत तथा धर्म अध्ययन प्रतिष्ठान, नेपालका लागि वेदराजा ज्ञवलीद्वारा सम्पादित एवं प्रकाशित १३६ पृष्ठको प्राज्ञिक पत्रिकामा नेपाली, अंग्रेजी र संस्कृत गरी १५ वटा लेख संग्रहित सो पत्रिकालाई त्रैमासिक गरिए लाने समाचार थाहा हुन आएको छ । सोही पत्रिकामा बुद्ध धर्म सम्बन्धी स्नातकोत्तर अध्ययनको पाठ्यक्रम पनि समावेश गरिएको छ ।

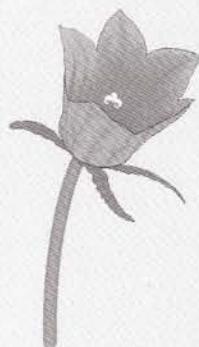
मिं उसाय्या कामना

कसाः तःधं गुठीया हनेबहः म्ह नायः एवं
प्रसिद्ध समाजसेवी दाता ज्ञानज्योति
कसाःया मिं उसाय् व ताः आयुया नितिं
दुनुगलनिसे प्रार्थना यानाच्चना ।

कसाः तःधं गुठी

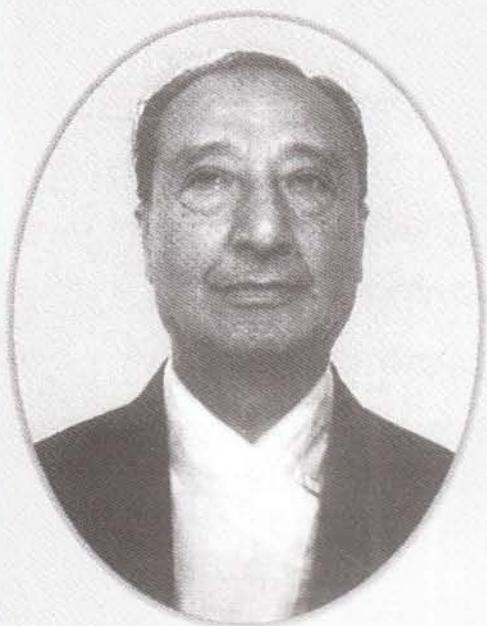
कसाः ख्यः, डल्लु आवास क्षेत्र
भुइख्यः, स्वयम्भू यैः ।
फोन नं. : ४२७०१२१, ४२२०४६१

उपासक ज्ञानज्योति

सुख्यास्थ्य कामना

नेपालय् थेहवाद बुद्ध शासनया विकासय्
दिपाः मदयेक थः गु योगदान बिधा दृढरूपं
ज्वहालि यानाबिज्याः म्ह साहू ज्ञानज्योति
कंसाकारया भिं उसाय् व ताः आयुया नितिं
दुनुगलनिसे भिंतुनाच्चना ।

उपासक ज्ञानज्योति

भिंतुनापि
श्री शाकयिंह विहार, थैना
नरसिंहाराम विहार, नौद्व
प्रशानन्द रम्मति तिःशुल्क विलनिक, थैना
भारसरा माध्यमिक विद्यालय परिवार, पूर्णचाहिड

हिंदाला रस्टोरांस्‌ ग्रन्टार्डो शार ट्रेन उल्ला सम्पूर्ण प्रियतराम रस्टोरांस्‌ ग्रन्ट तयार

हिंदाला रस्टोरांस्

®

हिंदाला आयरन एण्ड स्टील (पा.) लि.
हिंदाला लुटेक्सिट थट बनाउँछ /

स्थान: भवन, कालिपथ, पो.ब.नं. १३३, काठमाडौं
फोन: ४२२५३३०, ४३२५४१०, मुम्पस: ४२२५३१८, ४२६८८८

जीवन भनेको घर परिवार हो, आपनो वसोबासको सुखद कल्यानालाई मूर्तरप दिन हामीले समयमा नै बढिपूर्वक निर्णय गर्न्छ - हिंदाल स्टील छानेर। जसले युगानकूल, आनन्ददायी र मजबूत घर बनाइदिएर हाम्रो जिम्मेवारी सफल पारी दिएको छ।

NS-Quality Award 2001

